

ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА
АДМІНІСТРУВАННЯ

Кафедра публічного управління та адміністрування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ЗА ДРУГИМ РІВНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ (МАГІСТР)
на тему:
«РЕФОРМУВАННЯ ВИЩОЇ РАДИ ПРАВОСУДДЯ ТА
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ ЯК ОДНА ІЗ ВИМОГ ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ»

Виконала: студентка 6 курсу 635МЗ групи
галузі знань:
28 Публічне управління та адміністрування
спеціальності:
281 Публічне управління та адміністрування
Колбаєва Інна Віталіївна

Науковий керівник: кандидат наук з
державного управління, доцент
Шульга Анастасія Алімівна

Рецензент: доктор політичних наук,
професор
Євтушенко Олександр Никифорович

м. Миколаїв – 2023 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ВИЩА РАДА ПРАВОСУДДЯ ТА КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ ЯК КОНСТИТУЦІЙНІ ОРГАНИ ВЛАДИ ЗІ СПЕЦІАЛЬНИМ СТАТУСОМ	6
1.1. Конституційні засади діяльності Вищої ради правосуддя та Конституційного Суду України	6
1.2. Місце Вищої ради правосуддя та Конституційного Суду України в системі розподілу влад	16
РОЗДІЛ 2. ФУНКЦІОНУВАННЯ ВИЩОЇ РАДИ ПРАВОСУДДЯ ТА КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ЇХ РЕФОРМУВАННЯ ЯК НЕОБХІДНОЇ УМОВИ ЧЛЕНСТВА УКРАЇНИ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ	25
2.1. Порядок формування складу Вищої ради правосуддя та Конституційного Суду України як перешкоди для їх трансформації	25
2.2. Повноваження Вищої ради правосуддя у сфері забезпечення діяльності судів в Україні	38
2.3. Функції Конституційного Суду України у світлі реформаторських змін	46
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ РОБОТИ ВИЩОЇ РАДИ ПРАВОСУДДЯ ТА КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ	53
3.1. Способи покращення діяльності Вищої ради правосуддя	53
3.2. Виконання рішень Венеціанської комісії щодо реформи Конституційного суду України	61
ВИСНОВКИ	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	72
ДОДАТКИ	83

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сьогодні, коли Україна протистоїть військовій агресії з боку Росії та намагається якомога швидше стати повноправним членом Європейського Союзу, питання удосконалення функціонування Вищої ради правосуддя та Конституційного Суду України, шляхом їх реформування гостро стоїть перед нашою державою. Адже проблеми якісного комплектування суддівського корпусу та подальший контроль за діяльністю суддів, тлумачення норм Конституції України, стримування порушень конституційних норм з боку органів публічної влади, досягнення прийняттого балансу влади в країні тощо, є тими перешкодами, що стоять на заваді становленню України як дійсно правової і демократичної європейської країни. У вирішенні вказаних проблем чималу роль відіграють саме Вища рада правосуддя та Конституційний Суд, від неупередженості, об'єктивності та дієвості роботи яких напряду залежить вирішення політичних криз та недопущення нових, дотримання норм Основного Закону країни та укріплення довіри громадян до вищих інститутів влади.

Все це свідчить про значну актуальність теми дослідження та визначає його цільову спрямованість.

Стан наукової розробки теми. Загальні аспекти дослідження Вищої ради правосуддя та Конституційного Суду України як конституційних органів влади зі спеціальним статусом відображено у працях: І.В. Берестової, О.М. Буханевича, А.З. Георгіци, О.І. Гуменного, В.М. Кампо, М.І. Козюбри, О.А. Константого, О.Л. Марчука, К.О. Павшука, С.Б. Ревера, В.Є. Скоморохи, В.Л. Федоренка й ін. Окремі аспекти функціонування Вищої ради правосуддя і Конституційного Суду України у контексті їх реформування досліджували: С.І. Берко, В.Д. Бринцев, О.В. Головацький, В.В. Долежан, П.Ф. Карпечкін, В.М. Колесниченко, М.В. Костицький, І.М. Мищак, Л.М. Москвич, С.І. Прилуцький, Я.М. Романюк та ін.

Метою роботи є дослідження Вищої ради правосуддя та Конституційного Суду України у контексті їх реформування як необхідної умови членства України у Європейському Союзі.

Зазначена вище мета досягається постановкою таких *завдань*:

- розглянути Вищу раду правосуддя та Конституційний Суд України як конституційні органи влади зі спеціальним статусом;
- проаналізувати порядок формування складу Вищої ради правосуддя та Конституційного Суду як перешкоди для їх трансформації;
- охарактеризувати повноваження Вищої ради правосуддя у сфері забезпечення діяльності судів в Україні;
- систематизувати функції Конституційного Суду України у світлі реформаторських змін;
- сформулювати напрями удосконалення роботи Вищої ради правосуддя та Конституційного Суду України на сучасному етапі.

Об'єктом роботи є система державних органів влади України.

Предметом роботи є функціонування Вищої ради правосуддя та Конституційного Суду України у контексті їх реформування.

Методи роботи. Методологічним підґрунтям даної роботи є сукупність загальнонаукових і спеціальних методів дослідження. Безпосередньо формально-логічний та порівняльно-правовий методи використовувалися при розгляді Вищої ради правосуддя та Конституційного Суду України як конституційних органів влади зі спеціальним статусом. За допомогою причинно-наслідкового аналізу описано порядок формування складу Вищої ради правосуддя та Конституційного Суду України як перешкоди для їх трансформації. На основі структурно-функціонального методу охарактеризовано повноваження Вищої ради правосуддя у сфері забезпечення діяльності судів в Україні та систематизовано функції Конституційного Суду України у світлі реформаторських змін. Використання системно-аналітичного методу дало можливість сформулювати напрями удосконалення роботи Вищої ради правосуддя та Конституційного Суду

України на сучасному етапі. На основі логічного і діалектичного методів зроблено висновки проведеного дослідження.

Наукова новизна дослідження. Кваліфікаційна робота є самостійною науковою працею у галузі публічного управління, в якій автором отримано науково-обґрунтовані результати, що розкривають окремі аспекти функціонування Вищої ради правосуддя і Конституційного Суду у контексті їх реформування як необхідної умови членства України у Європейському Союзі. Основні положення кваліфікаційної роботи, що визначають її наукову новизну, полягають: у з'ясуванні проблем формування складу Вищої ради правосуддя та Конституційного Суду України як перешкод для їх трансформації; у формулюванні напрямів удосконалення роботи Вищої ради правосуддя та Конституційного Суду України на сучасному етапі.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що на основі аналізу чинної нормативно-правової бази, судової практики та здобутків вітчизняної правової й управлінської думки у кваліфікаційній роботі окреслено окремі аспекти функціонування Вищої ради правосуддя та Конституційного Суду України у контексті їх реформування як необхідної умови членства України у Європейському Союзі. Практичне застосування отриманих результатів сприятиме удосконаленню роботи цих конституційних органів влади, що прямо сприятиме успішній євроінтеграції України.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки дослідження апробовано у формі однієї доповіді на XXVI Всеукраїнській щорічній науково-методичній конференції «Могилянські читання – 2023: досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти (м. Миколаїв, 6-10 листопада 2023 р.).

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, які об'єднують сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи складає 88 сторінок, основного тексту – 71 сторінка. Список використаних джерел налічує 85 найменувань. Робота містить 9 рисунків та 4 додатки.

РОЗДІЛ 1

ВИЩА РАДА ПРАВОСУДДЯ ТА КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ ЯК КОНСТИТУЦІЙНІ ОРГАНИ ВЛАДИ ЗІ СПЕЦІАЛЬНИМ СТАТУСОМ

1.1. Конституційні засади діяльності Вищої ради правосуддя та Конституційного Суду України

Відповідно до ст. ч. 1 ст. 131 Конституції України в нашій країні діє Вища рада правосуддя (далі – ВРП) [36], правовий статус якої, повноваження, засади організації та порядок її діяльності визначено в Законах України «Про Вищу раду правосуддя» від 21 грудня 2016 р. № 1798-VIII та «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII.

Ця рада (на той момент – Вища рада юстиції) була створена у 1998 р., коли вітчизняна судова система переживала глибоку кризу. Оскільки до цього часу не одне десятиліття суддівський корпус формувався партійною системою, був їй підвладний, а тому характеризувався певною залежністю від «партії», упередженістю та корумпованістю. Відповідно перед новою владою вже незалежної України стояло важливе завдання очистити судовий корпус від заангажованих, залежних, корумпованих і некомпетентних суддів та сформувати оновлений склад судів. Більше того, як зазначає О.І. Гуменний, «... радянська юриспруденція залишила за межами свого науково-практичного інтересу весь комплекс функцій судової влади, її місце в структурі державного механізму. В результаті ця проблема й дотепер залишилася в повній мірі не усвідомленою і не розробленою вітчизняною правовою наукою. Ця обставина утруднює створення ефективно діючої демократичної судової влади» [21]. Також він наголошує, що «...специфіка діяльності судової влади полягає у тому, що виступаючи, так би мовити, «на

боці держави» (адже органи судової влади, безумовно, належать до єдиної і цілісної системи органів державної влади), вона у своїй діяльності підпорядковується не тим чи іншим інтересам держави, а виключно праву і закону як вищій цінності, яка регулює державні, суспільні відносини, а також процеси взаємодії держави і суспільства» [21].

Відповідно створення Вища рада юстиції сприймалося як позитивний крок на шляху до посилення незалежності суддів, хоча при цьому відзначались певні недоліки у чіткому визначенні її конституційно-правового статусу. У результаті, в 2016 р. на основі Вищої ради юстиції було утворено ВРП, яка функціонує по сьогоднішній день.

Відповідно до ст. 1 цього Закону України «Про Вищу раду правосуддя» ця Рада є «колегіальним, незалежним конституційним органом державної влади та суддівського врядування, який діє в Україні на постійній основі для забезпечення незалежності судової влади, її функціонування на засадах відповідальності, підзвітності перед суспільством, формування доброчесного і високопрофесійного корпусу суддів, додержання норм Конституції і законів України, а також професійної етики в діяльності суддів і прокурорів» [49].

Слід зазначити, що подібний до ВРП орган є і в багатьох країнах Європи (у Франції, Італії і Португалії діє Вища рада магістратури, в Іспанії – Генеральна рада судової влади, у Болгарії – Вища судова рада, в Угорщині – Національна рада правосуддя, у Туреччині – Вища рада суддів і прокурорів). Хоча саме українська модель такого органу влади за своїми повноваженнями, організацією та структурою вважається оригінальною [15, с. 356].

Метою діяльності ВРП є:

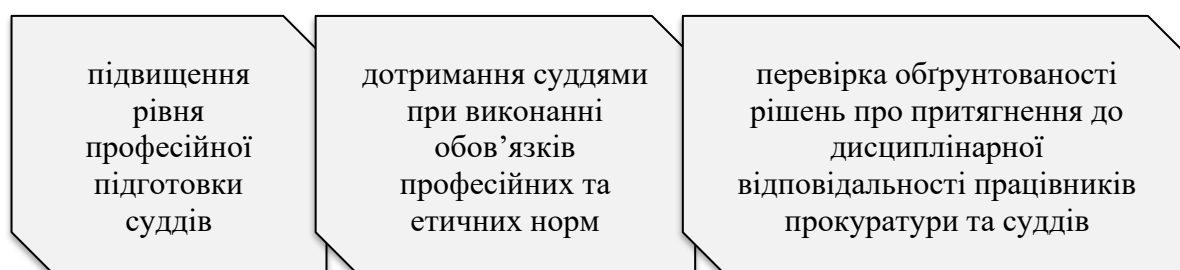

Рис. 1.1. Мета управлінської (контрольної) діяльності ВРП

ВРП є органом, покликаним виконувати свої обов'язки на основі комплексного дотримання таких принципів як: законності, незалежності, компетентності, об'єктивності, колегіальності та гласності.

Принцип законності означає здійснення усіх притаманних ВРП функцій у суворій їх відповідності Конституції України, міжнародним договорам, закону, а також втілення положень законів України в життя, забезпечення реалізації прав і свобод громадян.

Оскільки ВРП не належить до жодної з гілок державної влади, у процесі її діяльності немає прямого чи опосередкованого підпорядкування Президентові України, парламенту або Верховному Суду. Вітчизняне законодавство покладає на ВРП відповідальність за формування високопрофесійного суддівського корпусу, що є прямою відповідальністю перед державою та суспільством загалом. Враховуючи це ВРП, насамперед, повинна бути незалежною від представників законодавчої, виконавчої та судової гілок влади [79, с. 63-64].

Принцип компетентності забезпечується за допомогою встановлення високих вимог до членів ВРП та виступає гарантією об'єктивності її рішень. Якісний склад ВРП забезпечує уникнення наявності корпоративності та протекціонізму з боку посадових осіб судової, виконавчої чи законодавчої влади, найбільш повно відображає професійне представництво у її складі широкого кола юридичної спільноти України і дозволяє на високому рівні приймати фахові рішення. Принцип формування складу ВРП відповідає загальноєвропейським принципам організації й діяльності органів публічної влади.

Об'єктивність у діяльності ВРП досягається дотриманням правових норм, одержанням достатнього обсягу фактичного матеріалу шляхом проведення перевірок за конкретними справами, одержанням письмових пояснень від суддів та інших осіб, ознайомленням із матеріалами судових справ, одержанням іншої інформації від будь-яких органів, організацій, установ, громадян чи їх об'єднань [79, с. 64].

Принцип колегіальності, який означає таку організацію і діяльність

відповідного колективного органу, коли до його складу входить відповідне число осіб, вибраних персонально у встановленому законом порядку, а питання, що належать до його компетенції, вирішують більшістю голосів на засадах колективного та вільного обговорення, покладений як в основу утворення, так і діяльності ВРП. Він дозволяє їй бути повною мірою незалежним, політично незаангажованим та професійним державним органом.

Гласність є важливим принципом діяльності будь-якого органу публічної влади, не є винятком і ВРП, що сприяє встановленню довірчих відносин, а також виконанню прийнятих ВРП рішень [79, с. 64-65].

Відповідно до Закону України «Про Вищу раду правосуддя» ця Рада складається із сімнадцяти членів. Вона має власний секретаріат, який здійснює організаційне, інформаційно-довідкове та інше забезпечення діяльності цієї Ради. Окрім того, згідно зі ст. 26 і 27 вказаного Закону ВРП для розгляду справ щодо дисциплінарної відповідальності суддів може утворювати Дисциплінарні палати з числа членів ВРП, а також інші органи для виконання повноважень, визначених чинним законодавством України (див. Додаток А) [49].

Засідання ВРП та усіх дисциплінарних палат проводяться відкрито, хоча можуть бути винятки за наявності підстав, визначених Законом України «Про Вищу раду правосуддя» [49].

Отже, ВРП є конституційним органом влади зі спеціальним статусом, діяльність якого спрямована на не допущення проявів корпоративності, політичної заангажованості та корумпованості у формуванні суддівського корпусу та забезпечення гарантії незалежності суддів при здійсненні ними правосуддя. Ця рада є одним із суб'єктів системи стримувань і противаг, яка відповідальна за кадрове забезпечення вітчизняних судів та притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності.

Відповідно до ст. 147 Конституції України в нашій країні діє Конституційний Суд України (далі – КСУ) [36], правовий статус якого, повноваження, засади організації та порядок його діяльності визначено в

Законів України «Про Конституційний Суд України» від 13 липня 2017 р. № 2136-VIII та «Про судоустрій і статус суддів».

Цей державний орган влади було створено у 1992 р. з ухваленням відповідного Закону України «Про Конституційний Суд України», що визначав порядок його формування та функції. Протягом перших чотирьох років функціонування цього Суду його робота була малоефективною. І лише із прийняттям Конституції України у 1996 р. було чітко визначено систему захисту конституції та початок реальної діяльності КСУ. Надалі діяльність цього Суду викликала багато дискусійних питань як у практиків, так у теоретиків. Зокрема, представники європейської спільноти неодноразово висловлювали свою позицію щодо здійснення кардинального реформування сказаного конституційного органу влади. Врешті у 2017 р. був прийнятий новий Закон України «Про Конституційний Суд України», який частково переформатував діяльність Суду, однак, всі зауваження і вимоги Венеціанської комісії до кінця так і не були враховані. Та про це все більш докладно мова піде у наступних розділах роботи.

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про Конституційний Суд України» КСУ є «органом конституційної юрисдикції, який забезпечує верховенство Конституції України, вирішує питання про відповідність Конституції України законів України та у передбачених Конституцією України випадках інших актів, здійснює офіційне тлумачення Конституції України, а також інші повноваження відповідно до Конституції України» [52]. Організація його внутрішньої роботи та відповідні правила процедури розгляду ним справ регулюється вказаним Законом та Регламентом КСУ.

Публічно-владні інституції, які уповноважені переглядати рішення різних органів влади на відповідність Конституції чи іншим вищим актам національного законодавства поширені у багатьох країнах світу. Зважаючи на те, що кожна держава має власну правову традицію, яка базується на історичному досвіді, викликах і загрозах, не існує єдиного стандарту того, яким чином створюються і функціонують такі інституції. Так, у деяких

країнах функцію такого органу виконує окрема інституція (наприклад, Австрія, Іспанія, Італія, Німеччина, Франція, Польща, Румунія), в інших – це завдання виконує вища судова інстанція (наприклад, Данія, Ірландія, Нідерланди, Норвегія, Фінляндія, США).

Міжнародною багаторічною практикою доведено, що такі органи влади важливі, оскільки на них покладено контроль за тим, щоб законодавча влада, яка ухвалює закони, і виконавча, яка їх ініціює і виконує, не переходили межі встановлені у конституції. Це запобіжник проти узурпації влади і свавільного посягання на права і свободи людини і громадянина. Нерідко рішення органів конституційної юстиції можуть ставити під сумнів багаторічну роботу інших органів публічної влади, визнавати неконституційними багаторічні реформи і Україна в цьому не є винятком [4].

Відповідно до ст. 2 Закону України «Про Конституційний Суд України» діяльність Суду ґрунтується на таких принципах як: верховенство права, незалежність, колегіальність, гласність, відкритість, повний і всебічний розгляд справ, обґрунтованість та обов'язковість ухвалених ним рішень і висновків [52]. За словами деяких науковців, перелік принципів діяльності вказаного Суду може бути доповнений такими принципами як: законність, мова конституційного провадження, усність розгляду тощо [14, с. 30]. До речі, значний внесок у розуміння цих принципів здійснив і сам КСУ, поглибивши їх зміст у власних правових позиціях. Розглянемо більш детально деякі з наведених принципів.

Принцип верховенства права є основоположним принципом для діяльності КСУ та, в цілому, визначальною засадою для конституційного ладу держави.

Власне розуміння принципу верховенства права КСУ виклав у Рішенні у справі про призначення судом більш м'якого покарання від 2 листопада 2004 р. № 15-рп/2004: «Верховенство права – це панування права в суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема, у закони, які за своїм

змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо» [62].

КСУ виокремив також складові принципу верховенства права, до яких він час від часу звертається: справедливість, співмірність (пропорційність), правова визначеність, правова певність. Так, наприклад, у Рішенні у справі про додержання процедури внесення змін до Конституції України від 30 вересня 2010 р. № 20-рп/2010 відповідно до засад верховенства права визнано неконституційним Закон України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 р. № 2222-IV у зв'язку з недотриманням встановленої Конституцією України процедури його розгляду та ухвалення, а також відновлено дію редакції Конституції України 1996 р. Даним Рішенням КСУ захистив конституційний лад у державі, забезпечив верховенство права та Конституції України [63]. У Рішенні у справі про строки адміністративного затримання від 11 жовтня 2011 р. № 10-рп/2011 на засадах верховенства права, принципах співмірності та правової визначеності встановлено, зокрема, що адміністративне затримання особи без вмотивованого рішення суду не може перевищувати 72 годин. Тим самим КСУ захистив конституційне право особи на свободу та особисту недоторканність [64].

Надзвичайно важливого значення принцип верховенства права набуває при тлумаченні КСУ положень Основного Закону. Так, виходячи з доктрини «живої конституції», саме принцип верховенства права є тією «рушійною силою», яка надихає КСУ надавати нового змісту конституційним положенням, пристосовуючи закон під суспільні зміни, а не навпаки [26, с. 99].

Принцип незалежності закріплений безпосередньо у Конституції України – «незалежність і недоторканність суддів гарантуються Конституцією і законами України; вплив на суддів у будь-який спосіб забороняється» [36]. У свою чергу, КСУ у Рішенні у справі про незалежність суддів як складову їхнього статусу від 1 грудня 2004 р. № 19-рп/2004 Суд зазначив, що «незалежність суддів є невід'ємною складовою їх статусу,

конституційним принципом організації та функціонування судів і професійної діяльності суддів. Незалежність суддів полягає передусім у їх самостійності, непов'язаності при здійсненні правосуддя будь-якими обставинами та іншою, крім закону, волею» [65].

Вказаний конституційний принцип конкретизується у законодавчих актах, за змістом положень яких можна виокремити: фінансову, організаційну та політичну незалежність суддів. Так, у ч. 1 ст. 24 Закону України «Про Конституційний Суд України» визначено, що «вплив на суддю Конституційного Суду у будь-який спосіб забороняється». А в ст. 48 вказаного Закону прописані гарантії фінансової незалежності КСУ [52]. Політична незалежність судді КСУ гарантується особливим порядком його призначення та звільнення із посади.

Суть принципу колегіальності полягає у поєднанні двох важливих аспектів діяльності КСУ: 1) ухвалення рішення у справі здійснюється спільно суддями; 2) наявність кворуму на засіданнях колегій КСУ та засіданнях і пленарних засіданнях самого Суду.

Принцип рівноправності суддів КСУ також можна розглядати у кількох аспектах. По-перше, юрисдикційна рівність суддів КСУ, яка полягає у тому, що кожен суддя наділений однаковим обсягом правосудних повноважень всіх стадіях та в усіх видах конституційного провадження. По-друге, судді КСУ мають право висловити окрему власну думку, яка викладається у письмовій формі і додається до відповідного акта Суду та без зwołікання оприлюднюється на його офіційному веб-сайті КСУ [52].

Принципи гласності і відкритості діяльності КСУ закріплені в Конституції України, у ст. 129 якої визначено, що «гласність судового процесу і його повне фіксування технічними засобами є однією із засад судочинства» [36]. Ці принципи у конституційному судочинстві реалізуються шляхом:

- здійснення розгляду справ на пленарних засіданнях у певних формах – відкритій або закритій. При цьому закрите пленарне засідання допускається, якщо відкритий розгляд справи може призвести до

розголошення державної таємниці та/або іншої інформації, що охороняється чинним законодавством;

- встановлення режиму розгляду справи. Допускаються до приміщення КСУ та до зали його засідань особи, які виявили бажання бути присутніми на відкритій частині пленарного засідання Великої палати, Сенату. Окрім того, представники медіа, акредитовані в КСУ, можуть здійснювати аудіо-, відео- та фото фіксацію відкритої частини пленарного засідання Великої палати, Сенату.

- закріплення обов'язку оголошення рішення (висновку) КСУ у відкритому пленарному засіданні;

- залучення до участі в розгляді справи органів влади та їх посадових осіб, свідків, експертів, спеціалістів, перекладачів й інших осіб, участь яких необхідна для забезпечення об'єктивного і повного розгляду справи;

- визначення форми офіційного оприлюднення актів КСУ [52].

Принцип повного і всебічного розгляду справ, який закріплений у ст. 69 Закону України «Про Конституційний Суд України» полягає у тому, що Колегія, Сенат, Велика палата під час підготовки справи до розгляду та конституційного провадження у справі можуть:

1) витребувати від парламенту, Президента, уряду, Генерального прокурора, судів, інших органів державної влади, органів влади АРК, органів місцевого самоврядування, посадових осіб, підприємств, установ, організацій усіх форм власності, політичних партій, громадських об'єднань копії документів, матеріалів, а також відомості, що стосуються справи;

2) призначати у разі потреби експертизу та залучати спеціалістів до участі в конституційному провадженні;

3) викликати на засідання, пленарні засідання посадових осіб, експертів, спеціалістів, свідків, представників суб'єктів звернень, громадян, участь яких необхідна для забезпечення об'єктивного і повного розгляду справи.

Рис. 1.2. Забезпечення принципу повного і всебічного розгляду справ КСУ

Суть принципу обґрунтованості рішень та висновків КСУ полягає у тому, що Суд обов'язково приписує мотивувальну частину із зазначенням положень Конституції України. Окрім того, спеціальний радник може до початку розгляду справи Сенатом або Великою палатою письмово надати свій обґрунтований юридичний висновок у справі [52]. Деякі науковці говорять про те, що суть сказаного принципу, зокрема полягає у використанні КСУ вітчизняної правової доктрини, міжнародних правових актів, практики Європейського суду з прав людини та власних правових позицій, висловлених у попередніх рішеннях [26, с. 101].

Склад КСУ становить вісімнадцять суддів, по шість з яких призначають Президент, парламент та з'їзд суддів України. При цьому КСУ є повноважним здійснювати конституційне провадження при умові, якщо присутні не менше дванадцяти суддів. Голову Суду та його заступника обирають шляхом таємного голосування на спеціальному пленарному засіданні Суду зі складу самих суддів. У свою чергу, структура Суду представляє собою чотири взаємопов'язані між собою організаційні форми, до складу яких входять безпосередньо самі судді КСУ (див. Додаток Б) [52].

Основною формою роботи КСУ є пленарні засідання, на яких цей орган влади: розглядає та дає висновки у справах за конституційними поданнями, зверненнями та скаргами; затверджує положення про тимчасові комісії, а також їх персональний склад та голів. Окрім того, на звичайних засіданнях КСУ: затверджує, вносить зміни та доповнює Регламент КСУ; вирішує питання пов'язані з Апаратом КСУ; утворює постійні комісії та затверджує їх персональний склад [3, с. 156].

Отже, КСУ є незалежним конституційним органом влади зі спеціальним статусом, діяльність якого пов'язана із прийняттям певних юридичних рішень, зокрема щодо тлумачення норм Конституції України, перевірки на відповідність їй законів України та інших актів. Цей Суд є важливим суб'єктом у вітчизняній системі публічного управління, який відіграє особливу роль у системі стримувань і противаг.

1.2. Місце Вищої рада правосуддя та Конституційного Суду України в системі розподілу влад

Як було вже зазначено у попередньому розділі, попередником ВРП була Вища рада юстиції, створена у 1996 р. Нажаль, за роки функціонування цієї Ради вона неодноразово ставала способом підризу незалежності суддів, знаряддям політичних маніпуляцій, порушенням рівноваги системи стримувань і противаг і, зрештою, узурпації державної влади. Тому, після Революції гідності одним із першочергових завдань для України стало удосконалення роботи вказаного органу влади.

Саме тому, одне із ключових конституційних трансформаційних змін 2016 р. торкнулося організаційно-функціональної модернізації Вищої ради юстиції. При цьому зміни торкнулися не лише назви, але й обсягу компетенцій даного органу влади. Враховуючи попередній досвід організації та діяльності Вищої ради юстиції, законодавець кардинально переосмислив місце та роль даної публічно-владної інституції у вітчизняній системі публічного управління, зважаючи на реалії і потреби країни, політико-правову культуру населення та іноземний досвід функціонування подібних органів влади [48, с. 11].

Цікаво, що в країнах Європи розрізняють дві основні моделі рад юстиції:

1) південноєвропейська модель, відповідно до якої радою юстиції є конституційний орган влади, котрий здійснює діяльність щодо забезпечення незалежності правосуддя (наприклад, надання рекомендацій стосовно призначення суддів або застосування заходів дисциплінарної відповідальності);

2) північноєвропейська модель, відповідно до якої ради юстиції мають широкі повноваження в організаційно-наглядній сфері (наприклад, нагляд за веденням судового реєстру, обігу та зберігання справ, швидкістю розгляду

справи, забезпеченням єдності судової практики, забезпечення якості роботи судів тощо), у сфері управління судами та вирішенні питань фінансового характеру (наприклад, участь у підготовці бюджету суду, розподілі і призначені коштів, нагляд і контроль за витратами тощо) [48, с. 11].

Більшість європейських держав при створенні рад юстиції використовують обидві моделі для того, щоб досягти подвійної мети – захистити суддів від будь-якого втручання в їх незалежність шляхом призначення, службового просування або звільнення і задовольнити зростаючі потреби сучасного судового управління. При цьому такі ради мають конституційно-правовий статус, про наявність і головну роль яких у системі влади вказано у конституціях. Водночас конституційні норми не містять інформації щодо точного складу або функцій таких рад, вона деталізована у спеціальних законодавчих актах.

Аналогічним шляхом пішла й Україна. Так, визначаючи правовий статус ВРП законодавець проявив свого роду стриманість, вказавши у ст. 1 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», що ВРП є колегіальним, незалежним конституційним органом державної влади та суддівського врядування [49]. Відповідно назвавши ВРП органом державної влади, законодавець не поспішив вказати, до якої саме гілки державної влади належить даний орган.

Якщо виходити зі складу ВРП, то можна говорити, що це орган судової влади, оскільки більшість її членів мають бути саме професійними суддями. Крім того, ВРП досить умовно можна порівнювати із континентальним судом присяжних, коли професійні судді разом із присяжними утворюють об'єднану судову колегію.

Більш того, неоднозначність та дискусійність визначення місця ВРП у системі розподілу влад виникає тому, що ця Рада прямо не називається судом та відповідно до Конституції України і Закону України «Про судоустрій і статус суддів» не входить до загальної системи судів [36], [54], хоча і є органом правосуддя та займає самостійне місце в судовій владі України.

На думку, С.І. Прилуцького, ВРП щодо притягнення суддів та прокурорів до юридичної відповідальності діє у якості суду, тобто є судом у розумінні ст. 124 Конституції України [48, с. 13]. Свою позицію науковець аргументує положенням ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.): «кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом» [30]. Окрім того, С.І. Прилуцький наводить практику Європейського суду з прав людини у справі «Олександр Волков проти України» (2013 р.), по якій суд встановив, що «ніщо не заважає назвати «судом» конкретний національний орган, який не відноситься до судової системи. Адміністративний або парламентський орган може вважатися «судом» у матеріально-правовому значенні цього терміну, що призведе до можливості застосування ст. 6 Конвенції до спорів державних службовців». Крім того, Європейський суд з прав людини зазначив, що «вирішуючи справу заявника та виносячи обов'язкове для виконання рішення, Вища рада юстиції виконувала функція суду» [61].

Враховуючи, що судова функція ВРП пов'язана з питаннями юридичної відповідальності суддів та прокурорів, то можна говорити про те, що цей орган влади діє як суд першої, апеляційної та ревізійної інстанції, а також має забезпечувати судовий контроль під час досудового розслідування стосовно суддів. Окрім того, ВРП має низку юрисдикційних повноважень по здійсненню судового контролю у питаннях недоторканності суддів та їх професійного імунітету. Так, наприклад, згідно з п. 5, 6 ч. 1 ст. 131 Конституції України ВРП «надає згоду на затримання судді чи утримання його під вартою, а також ухвалює рішення про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя» [36].

Таким чином, вищевикладене дає підстави вважати, що у рамках кримінальних проваджень де підозрюваним виступає суддя, ВРП має діяти як судовий орган влади та виконувати функцію судового контролю під час досудового розслідування, а її рішення про надання згоди на затримання

судді, утримання під його вартою чи арештом мають підлягати прямому застосуванню, без подальших рішень слідчого судді. При цьому такі рішення ВРП мають бути вмотивовані та обґрунтовані дослідженими доказами, і за своїм змістом відповідати чинному законодавству.

У свою чергу, є ряд науковців, котрі вважають, думку яких ми повністю підтримуємо, що ВРП жодним чином не можна відносити до судової гілки влади, основним завданням якої є здійснення державної влади по відправленню правосуддя. Вони це пояснюють тим, що повноваження ВРП не пов'язані зі втручанням у сам процес здійснення правосуддя вітчизняними судами. Ця Рада є саме публічно-владною інституцією, яка не належить до жодної з гілок державної влади (законодавчої, виконавчої чи судової). Це пояснюється особливостями правого статусу ВРП, яка є конституційним органом з контролюючими функціями і одним із суб'єктів системи стримувань і противаг, що безпосередньо окреслює мету її управлінської (контрольної) діяльності [79, с. 62]. Наслідком такої діяльності Ради має бути визначення чітких професійних стандартів стосовно кандидатів на посаду професійного судді та стандартів, яким мають відповідати вже призначені (обрані) судді протягом усього строку перебування на посаді [72, с. 393].

Отже, ВРП після конституційної реформи набула рис конституційного органу влади зі спеціальним статусом, правова природа якого є особливою та багатогранною, і це, насамперед, виражається у спектрі тих функцій та повноважень, що покладаються на нього.

Якщо говорити про місце КСУ в системі розподілу влад, то у вітчизняній науці публічного управління поширеною є думка, що цей орган є частиною судової влади. Так, наприклад, В.Є. Скомороха вважає, що КСУ є «однією з ланок єдиної судової влади який здійснює судочинство шляхом конституційного правосуддя» [75, с. 11]. При цьому вчений зауважує, що «статус КСУ в межах судової гілки є особливим, оскільки як спеціалізований суд він стоїть у межах своєї компетенції над судами загальної юрисдикції, які

не можуть вирішувати питання конституційності правових актів, офіційного тлумачення Конституції України» [75, с. 14].

Л.М. Москвич відносить КСУ до судової гілки влади, ґрунтуючись на змісті ст. 6 Конституції України та враховуючи обсяг компетенції і зміст повноважень цього Суду. На думку дослідниці, такий підхід не суперечить Основному Закону, оскільки у його положеннях немає жодної норми, яка б заперечила віднесення КСУ до системи органів судової влади [43, с. 72]. Більш того, Л.М. Москвич говорить про те, що змістом діяльності КСУ є юридичний спір, а будь-який юридичний спір, відповідно до ч. 3 ст. 129 Конституції України підпадає під юрисдикцію судів. Із цього випливає, що, по-перше, КСУ є саме судом у власному змісті інституту судової влади, по-друге, його юрисдикція має бути відмінною від юрисдикції інших органів. Враховуючи все це, вчена наполягає на тому, що правовий статус і місце КСУ має визначатися як орган судової конституційної юрисдикції [43, с. 73]. Цю позицію також підтримує і Ю.О. Ремєскова, з якою ми повністю погоджуємось [60, с. 121].

М.В. Костицький, Н.В. Кушакова-Костицька стверджують, що «КСУ при певній автономії є органом судової влади, який здійснює правосуддя у сфері конституційного судочинства. Безпосередньо вагомим аргументом на користь цієї позиції зазначені вчені вважають запровадження інституту конституційної скарги [37, с. 105]. Цю позицію підтримує І.Е. Берестова, яка вважає, що «можливість КСУ бути повноцінним судом є контроверсійно нормативно закріпленою, адже хоча КСУ прямо не визначено як судовий орган у розділі VIII «Правосуддя», а закріплено його статус в розділі XII Основного Закону України, однак КСУ здійснює процесуальну юрисдикційну діяльність щодо захисту прав і основних свобод людини і громадянина, якій притаманні риси судочинства, серед іншого шляхом розгляду конституційних скарг» [3, с. 156].

Категорично не погоджуються із вищевикладеними позиціями О.М. Буханевич А.М. Івановська, які наголошують на тому, що після

виключення Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 2 червня 2016 р. № 1401-VIII згадки про Конституційний Суд України з розділу XIII Конституції України «Правосуддя» [50] можна з упевненістю говорити про неприпустимість віднесення його до судової гілки влади [6, с. 19]. Натомість, О.А. Константний стверджує, що навіть після внесення змін до Конституції України вказаним Законом, КСУ «не втратив статусу органу судової влади, а навпаки – посилився в гарантіях своєї незалежної діяльності в якості автономного від судів загальної юрисдикції органу правосуддя, спеціалізованого на вирішенні найбільш суспільно значимих конституційних спорів, які виникають під час застосування норм Основного Закону України вищими суб'єктами державної влади» [31, с. 37].

Враховуючи різновекторність наукових позиції щодо місця КСУ в системі розподілу влад С.С. Вітвіцький справедливо зазначає, що даний Суд «виступає окремим – вищим – суб'єктом контролю діяльності публічної адміністрації в ієрархії системи суб'єктів контролю. І саме такий його статус – органу конституційного контролю – необхідно закріпити на законодавчому рівні» [12, с. 228].

До речі, закордоном попри те, що органи конституційної юстиції часто називають конституційними судами, вони власне не здійснюють правосуддя. Такі публічно-владні інституції безпосередньо не вирішують спори між сторонами, навіть коли йдеться про боротьбу за повноваження між певними органами влади. Ключова мета таких судів – це зрозуміти та розтлумачити конституцію, розвинути правові доктрину, а також захистити конституційний лад. Тобто навіть коли конституційний суд розглядає справу про конфлікт між двома органами влади, він не стає на захист когось із них, а захищає саме конституцію [4].

Про неналежність КСУ до судової гілки влади свідчить і низка особливих рис, які відрізняють цей орган від судів системи судоустрою. По-перше, правовий статус і повноваження КСУ визначено у спеціальному

розділі XII «Конституційний Суд України», окремо від розділу VIII «Правосуддя» Конституції України. Більш того, його діяльність регулюється окремим законодавчим актом – «Про Конституційний Суд України», а діяльність судів України іншим – «Про судоустрій і статус суддів». Залежно від спеціалізації справ суди у своїй діяльності керуються відповідними процесуальними кодексами (Кримінальним процесуальним кодексом, Цивільним процесуальним кодексом тощо), процедура ж реалізації конституційного контролю КСУ регулюється Законом України «Про Конституційний Суд України» та Регламентом КСУ.

По-друге, існують відмінності щодо складу і способів його формування у КСУ й в інших судах. Відповідно рівне право призначати суддів КСУ мають однаковою мірою три суб'єкти державно-правових відносин: парламент, Президент та з'їзд суддів України. Натомість призначення на посаду інших суддів здійснюється Президентом за поданням ВРП у порядку передбаченому чинним законодавством.

По-третє, є відмінності й у принципах функціонування КСУ та інших судів. Так, наприклад, принцип змагальності, який є основоположним принципом здійснення правосуддя в якості засад діяльності КСУ вітчизняним законодавством не передбачений. Це свідчить про те, що при здійсненні КСУ правосуддя факт змагальності відсутній. Тобто у процесі виконання своєї діяльності КСУ реалізує контрольні повноваження, спрямовані на забезпечення дотримання принципу поділу влади, рівноваги у здійсненні повноважень між органами різного рівня, а також убезпечення парламенту від прийняття актів, які суперечитимуть волі й інтересам народу як єдиного джерела влади в демократично-правовій державі [6, с. 21].

По-четверте, відрізняється суть функцій КСУ та інших судів. Якщо функції судів вітчизняної системи судоустрою розуміють як «напрями, види і форми діяльності з вирішення правових конфліктів, спорів у сфері цивільного, господарського, адміністративного та кримінального судочинства, що здійснюється виключно судами на підставах, у межах та

порядку, передбачених Конституцією і законами України» [27]. То окреслення функцій КСУ, їх видів й ознак залишається на сьогодні досі дискусійним.

По-п'яте, відмінності є у природі актів, що ухвалюють (приймають) КСУ та інші суди. Безпосередньо, як стверджує А.М. Івановська акти КСУ «мають нормативно-правову природу, передбачають регулювання найважливіших суспільних відносин, розраховані на всіх учасників правовідносин або їх певну частину, а також на багаторазове застосування при правовому регулюванні відповідних суспільних відносин» [57, с. 148]. Окрім того, відповідно до ст. 151² «рішення та висновки, ухвалені КСУ, є обов'язковими, остаточними і не можуть бути оскаржені» [36]. Чого не можна сказати про рішення інших судів загальної юрисдикції, які мають враховувати висновки Верховного Суду, керуватися нормами Конституції і законів України, а також актами КСУ, в силу їх загальнообов'язковості.

Отже, враховуючи вищевикладене можна узагальнити, що КСУ притаманні особливості, які відрізняють його від інших судів та органів державної влади в Україні. Це: спеціальна нормативно-правова база регулювання функціонування, особливості формування складу, засади діяльності, функції і предмета компетенція, юридична природа актів. Наявність таких особливостей дає можливість говорити про те, що КСУ не входить до системи судової чи іншої державної влади. Він є носієм державної влади, який здійснює особливу, притаманну лише йому функцію – функцію конституційного контролю, має спеціальне призначення в державі та, водночас, є гарантом ефективного функціонування системи розподілу влад. Інакше кажучи КСУ не здійснює правосуддя у тому вигляді, як це роблять інші суди, а бере участь саме в публічно-управлінській діяльності, тісно взаємодіючи з іншими органами влади шляхом стримування їх можливої протиправної діяльності, з метою досягнення прийняттого балансу влади в країні.

Висновки до Розділу 1

ВРП та КСУ є конституційними, незалежними, державними органами влади та, водночас, одними із суб'єктів системи стримувань і противаг, які наділені спеціальним статусом. І якщо діяльність ВРП спрямована на недопущення проявів корпоративності, політичної заангажованості та корумпованості у формуванні суддівського корпусу і забезпечення гарантії незалежності суддів при здійсненні ними правосуддя. То діяльність КСУ пов'язана із прийняттям певних юридичних рішень – тлумачення норм Конституції України, перевірки на відповідність їй законів України та інших актів, з метою недопущення узурпації влади та паплюження норм Основного Закону України.

ВРП, як і КСУ займають особливе місце в системі розподілу влад, про яке вже не один рік точаться численні дискусії. Безпосередньо ВРП після конституційної реформи набула рис конституційного органу влади, правова природа якого є особливою та багатогранною, і це, насамперед, виражається у спектрі тих функцій та повноважень, що покладаються на цю Раду. КСУ також має притаманні тільки йому особливості, наявність яких дає підстави говорити про те, що цей Суд не входить до системи судової чи іншої державної влади, а є носієм державної влади, який здійснює специфічні функції та є гарантом ефективного функціонування системи розподілу влад.

РОЗДІЛ 2

ФУНКЦІОНУВАННЯ ВИЩОЇ РАДИ ПРАВОСУДДЯ ТА КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ЇХ РЕФОРМУВАННЯ ЯК НЕОБХІДНОЇ УМОВИ ЧЛЕНСТВА УКРАЇНИ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

2.1. Порядок формування складу Вищої ради правосуддя та Конституційного Суду України як перешкоди для їх трансформації

У Конституції України встановлено, що ВРП складається із «двадцяти одного члена, з яких десятьох – обирає з'їзд суддів України з числа суддів чи суддів у відставці, двох – призначає Президент України, двох – обирає Верховна Рада України, двох – обирає з'їзд адвокатів України, двох – обирає всеукраїнська конференція прокурорів, двох – обирає з'їзд представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ» [36]. Інакше кажучи, у процесі формування ВРП беруть участь три гілки державної влади, а також представники прокуратури, адвокатури, науки. Переконані, що такий порядок має на меті процедурно збалансувати всі гілки державної влади під час ухвалення відповідних управлінських рішень та унеможливити залежність ВРП від будь-якого іншого органу держави чи окремого політичного або державного діяча.

У питанні формування складу такого органу влади дещо схожим є досвід інших країн світу. Наприклад, в Угорщині до складу Національної ради правосуддя за посадою входять: голова Верховного суду (очолює зазначену раду), міністр правосуддя, Генеральний прокурор, голова Ради юристів, два представники профільних комітетів парламенту та дев'ять суддів, яких обирає з'їзд суддів. У свою чергу, до складу Вищої магістратської ради Румунії входять п'ятнадцять магістратів, з них десять суддів (чотири

члена призначаються Верховним судом, а шість – апеляційними судами) і п'ять прокурорів або помічників суддів Верховного суду. Натомість, у Туреччині до Вищої ради суддів і державних обвинувачів входять лише шість членів. За посадою – міністр правосуддя, який і є головою цієї ради. Трьох основних і трьох резервних членів призначає глава держави із числа кандидатур, включених до списку суддів, номінованих на цю діяльність на загальних зборах суддів Вищого апеляційного суду. Двох основних і двох резервних членів призначають загальні збори Державної ради Туреччини. В Болгарії Верховна судова рада взагалі складається із двадцяти п'яти членів. За посадою до її складу входять голови двох вищих судів і Головний прокурор. По одинадцять членів обирають Народні Збори та органи судової влади. У такому ж кількісному складі працює і Національна рада суддівства в Польщі. Однак, замість прокурора до її складу за посадою входить міністр правосуддя, а п'ятнадцять членів ради обираються із числа суддів [5].

З наведеного можна зробити висновок, що більшість складу відповідних рад європейських держав, на відміну від України, формують саме судові органи влади.

Європейська комісія «За демократію через право» (далі – Венеціанська комісія) у своїх рекомендаціях неодноразово наголошувала на необхідності змінити принцип формування ВРП в Україні, відповідно до якого більшість у ній мають становити судді, обрані самими суддями [47]. Оскільки ще в Європейській хартії про закон «Про статус суддів» від 10 липня 1998 р. визначено, що «орган, який добирає суддів, призначає, переміщує в посаді та розглядає питання про їхню дисциплінарну відповідальність, має бути незалежним від виконавчої та законодавчої влади, не менш ніж наполовину складатися з суддів, обраних їхніми колегами, щоб це гарантувало якомога ширше представництво суддівства. Дисциплінарні санкції можуть накладатися лише на підставі рішення, прийнятого за пропозицією чи висновком суду або органу, принаймні половина членів якого мають бути обрані суддями» [24].

До речі, для виконання вищезазначеного, ще у 2010 р. законодавець у Законі України «Про Вищу раду юстиції» визначив, збільшив кількість суддів, які мають бути запропоновані відповідними суб'єктами призначення. Таким чином, кількість суддів на той час у Вищій раді юстиції було збільшено до одинадцяти. Однак Венеціанська комісія (CDL (2010) 098) та Європейський суд з прав людини у справі «Олександр Волков проти України» від 9 січня 2013 р. дійшли висновку, що такі зміни є недостатніми, оскільки «призначення відбувається тими ж органами, а не суддівським корпусом» [77].

Серед вітчизняних науковців, управлінської та суддівської еліти також неодноразово висловлювалися міркування про необхідність того, щоб більшість складу ВРП становили судді. Зокрема, про це у своїх інтерв'ю та наукових працях зазначали С.В. Ківалов та М.І. Сірій [78], І.Л. Самсін [73], В.М. Колесниченко разом із В.І. Шишкіним [17] та ін.

Окрім того, проведене в Україні соціологічною службою Центру ім. Разумкова з 11 лютого по 5 березня 2013 р. експертне опитування (опитано 140 експертів – представників судової системи (суддів та працівників апаратів судів), науковців (викладачів юридичних вищих закладів освіти, працівників науково-дослідних установ), незалежних юристів і практикуючих адвокатів, представників неурядових аналітичних центрів і правозахисних організацій, співробітників правоохоронних органів, членів Конституційної Асамблеї, членів (або колишніх членів) ВРП, Вищої кваліфікаційної комісії суддів, працівників Адміністрації Президента, апарату Верховної Ради, Державної судової адміністрації, народних депутатів) показало, що лише 5% респондентів вважає нинішню ВРП незалежним і політично незаангажованим органом, натомість 84% – дотримуються протилежної думки (11% – не визначилися) [1]. На жаль, сьогодні ситуація кардинально не змінилася.

У ст. 6 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» наведено перелік вимог та обмежень щодо членів ВРП. Безпосередньо «на посаду члена ВРП

може бути обраний (призначений) громадянин України, не молодший тридцяти п'яти років, який володіє державною мовою, має вищу юридичну освіту та стаж професійної діяльності у сфері права не менше п'ятнадцяти років, належить до правничої професії та відповідає критерію політичної нейтральності, а також критеріям професійної компетентності, професійної етики та добросовісності. При цьому члени Ради у своїй діяльності та поза її межами повинні дотримуватися встановлених для судді етичних стандартів, відповідати критерію політичної нейтральності; не можуть здійснювати правосуддя (крім Голови Верховного Суду); не можуть суміщати свою посаду з будь-якою посадою в органі державної влади або органі місцевого самоврядування, органі суддівського, адвокатського чи прокурорського самоврядування, з підприємницькою діяльністю, обіймати будь-яку іншу оплачувану посаду (крім посади Голови Верховного Суду), виконувати будь-яку іншу оплачувану роботу або отримувати іншу винагороду, крім винагороди члена ВРП (за винятком здійснення викладацької, наукової чи творчої діяльності та отримання винагороди за неї), а також входити до складу керівного органу чи наглядової ради юридичної особи, що має на меті одержання прибутку. Окрім того, не можуть бути членами ВРП:

- 1) «особи, визнані судом недієздатними або обмежено дієздатними;
- 2) особи, які мають судимість, не погашену або не зняту в установленому законом порядку;
- 3) особи, на яких протягом останнього року накладалося адміністративне стягнення за вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією;
- 4) особи, які були членами Вищої кваліфікаційної комісії суддів України або Вищої ради юстиції до набрання чинності Законом України «Про відновлення довіри до судової влади в Україні»;
- 5) особи, які перебувають на адміністративних посадах у судах (крім посади Голови Верховного Суду);
- 6) особи, які не відповідають вимогам цього Закону щодо несумісності

з іншими видами діяльності та не усунули таку невідповідність протягом розумного строку, але не більш ніж протягом тридцяти календарних днів із дня виникнення обставин, що призводять до порушення вимог щодо несумісності, чи іншого строку, встановленого ВРП відповідно до чинного законодавства» [49].

Окремо хотілося б зазначити, що своєрідною новелою в питанні призначення (обрання) членів до ВРП є функціонування Етичної ради, метою роботи якої є «сприяння органам, що обирають (призначають) членів ВРП, у встановленні відповідності кандидата на посаду члена ВРП критеріям професійної етики та добросовісності». До складу цієї ради входять: три особи з числа суддів або суддів у відставці, запропоновані Радою суддів України та по одній особі запропонованих Радою прокурорів і адвокатів України та Національною академією правових наук України в особі Президії. Відбір кандидатів на посади члена ВРП у два етапи здійснюється Етичною радою у два етапи (див. Рис. 2.1) [49].

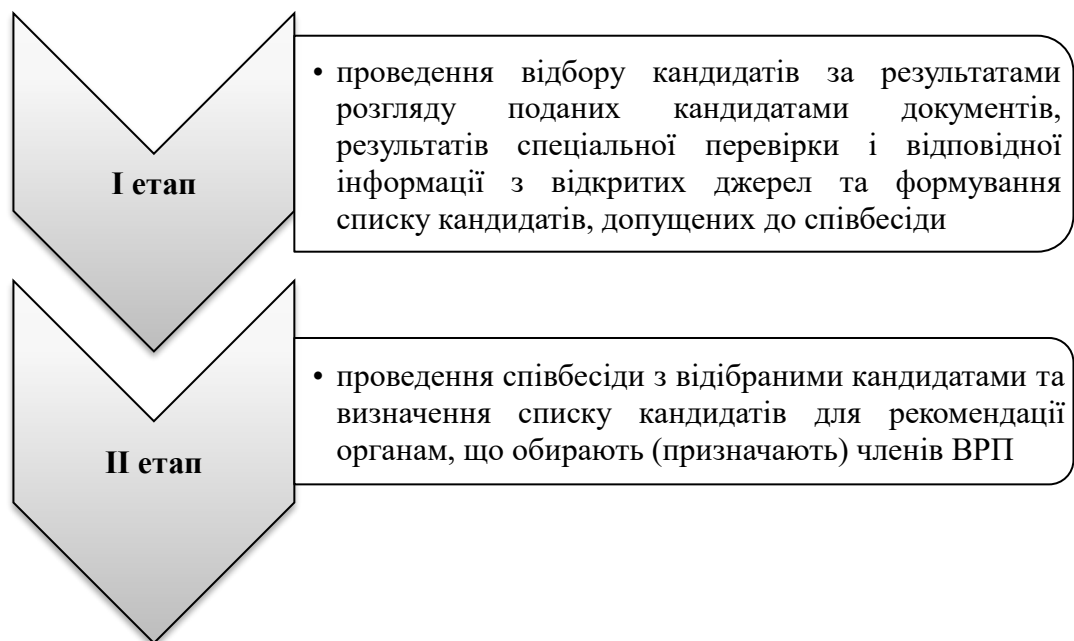

Рис. 2.1. Етапи проведення Етичною радою відбору кандидатів на посади члена ВРП

Законом України «Про Вищу раду правосуддя», як вже зазначалося вище, встановлюються загальні вимоги до порядку призначення (обрання) членів ВРП, на основі принципів верховенства права, професійності,

публічності, політичної нейтральності. Безпосередньо з'їзд суддів України, який формує практично половину складу ВРП, обирає її членів з числа суддів або суддів у відставці шляхом таємного голосування. У той же спосіб відбувається й обрання членів Ради всеукраїнською конференцією прокурорів та з'їздом представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ. У свою чергу, Президент України призначає членів Ради через видання відповідного указу за результатами проведеного конкурсу. Натомість, парламент обирає членів ВРП у порядку, встановленому Регламентом Верховної Ради України, затвердженого 10 лютого 2010 р. (див. Додаток В) [49].

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що порядок формування ВРП має важливе значення у її роботі, яка, у свою чергу, на думку О.Л. Марчука, залежить від якісного підбору кандидатів на посаду членів Ради, чіткого нормативного закріплення процедури призначення (обрання) її членів та складання ними присяги [39, с. 49]. Саме тому склад цієї Рада формується таким чином, щоб жодна з гілок державної влади чи окремий політичний або державний діяч не мав вирішального голосу під час прийняття рішення (а також не впливав на нього) щодо затвердження кандидата на посаду судді чи притягнення його до відповідальності.

Що стосується КСУ, то, наприклад, у світі не існує єдиної усталеної процедури призначення і звільнення конституційних суддів, як і вимог, яким мають відповідати кандидати. У багатьох країнах у формуванні складу таких інституцій беруть участь парламент, президент та суди. Наприклад, у Німеччині Федеральний Конституційний суд складається із двох сенатів по вісім суддів. По половині суддів кожного сенату обирають парламентські органи федерації – Бундестаг та Бундесрат. Принаймні три члени сенату з восьми повинні мати досвід роботи суддями федерального суду. У свою чергу, в США кандидатів на призначення суддів Верховного Суду пропонує президент, і остаточно призначає їх на посаду лише в разі підтримки кандидатур сенатом і його комітетом із питань суддівства. Натомість, в

Албанії конституційних суддів призначає Верховний Суд, в Болгарії – загальні збори суддів Верховного касаційного суду та Верховного адміністративного суду, в Італії – вищі суди загальної та адміністративної юрисдикції, в Молдові – Вища рада магістратів (аналог нашої ВРП), у Сербії – Верховний касаційний суд [4].

Подібний принцип відбору і призначення кандидатів на посади конституційних суддів працює і в нашій державі з моменту прийняття у 1996 р. Конституції України. Але на відміну від інших держав, в Україні замість вищого судового органу чи зборів вищих судів, суддів КСУ призначає з'їзд суддів – орган суддівського самоврядування, до якого делегатів обирають всі судді України.

Відповідно, як вже зазначалося у попередньому розділі, склад КСУ становить вісімнадцять суддів, по шість з яких призначає Президент, парламент та з'їзд суддів України на дев'ять років без права бути призначеним повторно. При цьому судді набувають повноважень з дня складення ними на спеціальному пленарному засіданні Суду присяги [52].

Суддею КСУ може бути виключно громадянин України не менше сорокарічного віку, який володіє державною мовою, має вищу юридичну освіту і стаж професійної діяльності у сфері права не менше п'ятнадцять років, а також йому притаманні високі моральні якості та є правником із визнаним рівнем компетентності. Більш того, кандидат на таку посаду має відповідати критерію політичної нейтральності, тобто він не повинен бути членом будь-якої політичної партії чи професійних спілок, публічно виявляти прихильність до них та взагалі брати участь у будь-якій політичній діяльності країни (бути обраним на виборну посаду в органі публічної влади і мати представницький мандат та/або брати участь в організації або фінансуванні політичної агітації чи іншої політичної діяльності). Відповідно діючий суддя КСУ не може суміщати свою посаду з будь-якою іншою посадою в органі публічної влади чи в органі професійного правничого самоврядування, входити до складу керівного органу чи наглядової ради

юридичної особи, що має на меті одержання прибутку, займатися адвокатською чи підприємницькою діяльністю, працювати на будь-яких інших оплачуваних посадах або виконувати будь-яку іншу оплачувану роботу чи отримувати іншу винагороду, за винятком здійснення викладацької, наукової чи творчої діяльності та отримання винагороди за неї [52].

Відповідно до ч. 4 ст. 11 Закону України «Про Конституційний Суд України» «особа, яка є власником акцій або володіє іншими корпоративними правами чи має інші майнові права або інший майновий інтерес у діяльності будь-якої юридичної особи, що має на меті одержання прибутку, на час перебування на посаді судді КСУ передає такі акції (корпоративні права) або інші відповідні права в управління незалежній третій особі (без права надання інструкцій такій особі щодо розпорядження такими акціями, корпоративними, іншими правами або інструкцій щодо реалізації прав, які з них виникають)» [52]. Водночас, судді КСУ можуть отримувати відсотки, дивіденди та інші пасивні доходи від майна, власниками яких вони є.

Враховуючи те, що ключовим завданням КСУ є генерація сучасного розуміння Основного Закону країни, захист конституційного ладу, прав та свобод людей і громадян, вважаємо, що призначати на посади суддів мають кандидатів із найкращими професійними й особистісними якостями та практичним досвідом. Це можуть бути визначні науковці у сфері права чи публічного управління, або ж практикуючі судді, які показують високий рівень розуміння Конституції і законів України.

Проте, на практиці ми спостерігаємо зовсім іншу картину – у складі КСУ в більшості своїй перебувають саме судді. До речі, у 2013 р. перед Революцією Гідності їх частка становила майже дві треті у загальному складі КСУ. І попри те, що це число за сім років зменшилось, зараз колишні судді у складі КСУ становлять трохи більше половини від усіх членів. За всі роки функціонування КСУ значно зменшилась кількість науковців, саме тієї групи людей, яка б, на наш погляд, мала бути рушійною силою КСУ – від більше третини у першому складі КСУ (найбільша частка від усіх інших категорій),

до менше п'ятої частини у 2006 р. та 2013 р. На сьогодні кількість науковців знову зросло, але вони не становлять навіть третини від загального складу КСУ. Змінилась також і кількість службовців. Найбільше їх було у 2003 р., коли кількість службовців складала третину від загального складу КСУ. Проте, з 2008 р. жодного службовця до КСУ вже не призначали. Водночас збільшилась кількість колишніх суддів та політиків у складі цього Суду. Також у складі КСУ перебували колишні прокурори, однак, з 2014 р. їх вже не призначали. Подібна ситуація була й з іншими правниками – їх призначали час від часу, але значного представництва вони не мали (див. Рис. 2.2 та Додаток Г) [4].

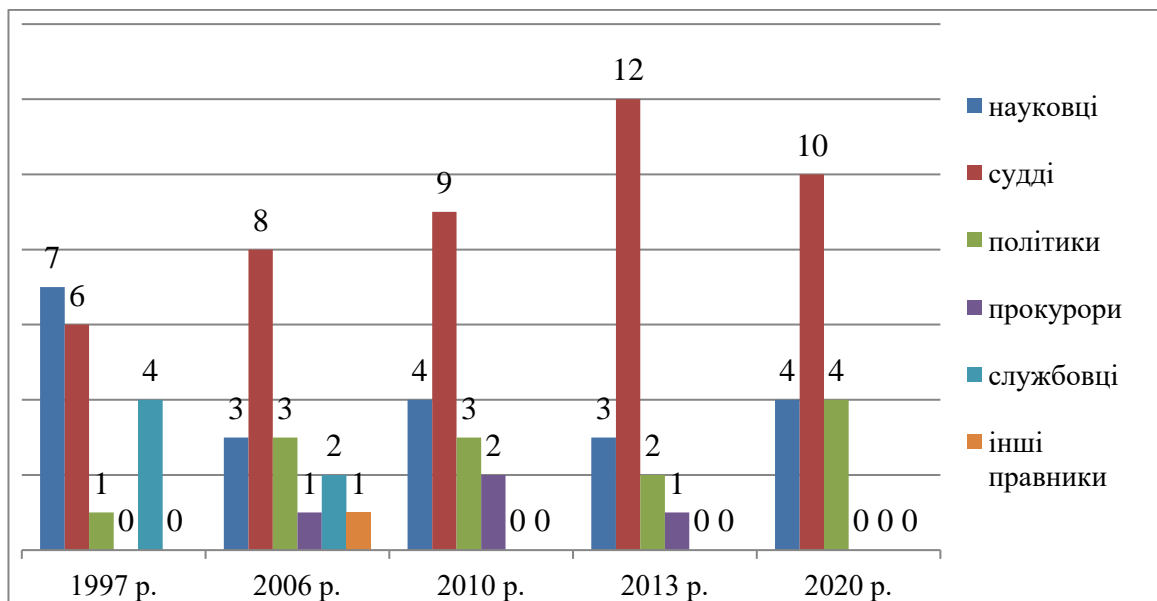

Рис. 2.2. Склад КСУ за категоріями в окремі роки

До 2003 р. зберігалась чітка закономірність: з'їзд суддів призначає лише суддів (ситуація не змінилася до сьогодні), а Президент України та парламент – науковців, службовців, політиків й інших осіб. При цьому за весь час функціонування КСУ парламент найбільше призначав до його складу науковців (трохи менше політиків і ще менше суддів). Подібна ситуація і з призначеннями суддів до КСУ Президентом України. У часовому розрізі спочатку науковці склали дві третини призначень, але у 2006 р. та

2013 р. глава держави призначив до складу КСУ лише одного науковця (див. Рис. 2.3 та 2.4) [4].

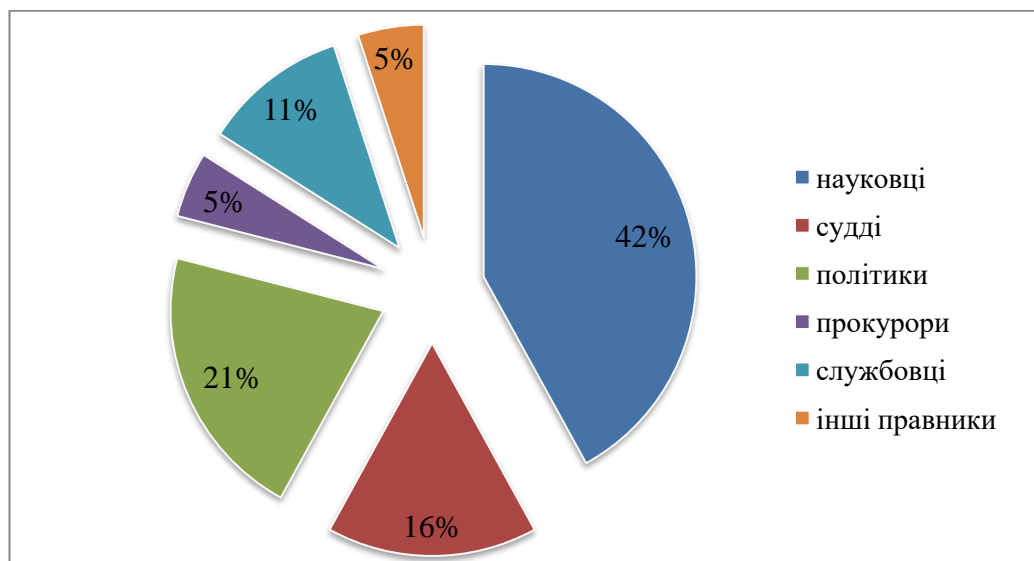

Рис. 2.3. Кількість суддів КСУ, яких призначував парламент за 1996–2020 рр.

Переломним моментом можна назвати 2006 р., коли було сформовано склад КСУ, чотирнадцять з яких – це судді. У 2013 р. у складі КСУ вже нараховувалось одинадцять суддів, троє науковців, двоє політиків та один прокурор. На сьогодні склад Суду не є повним, діючих суддів нараховується тринадцять осіб, з яких – п'ять науковців, по три судді та інших правника, два політика [74].

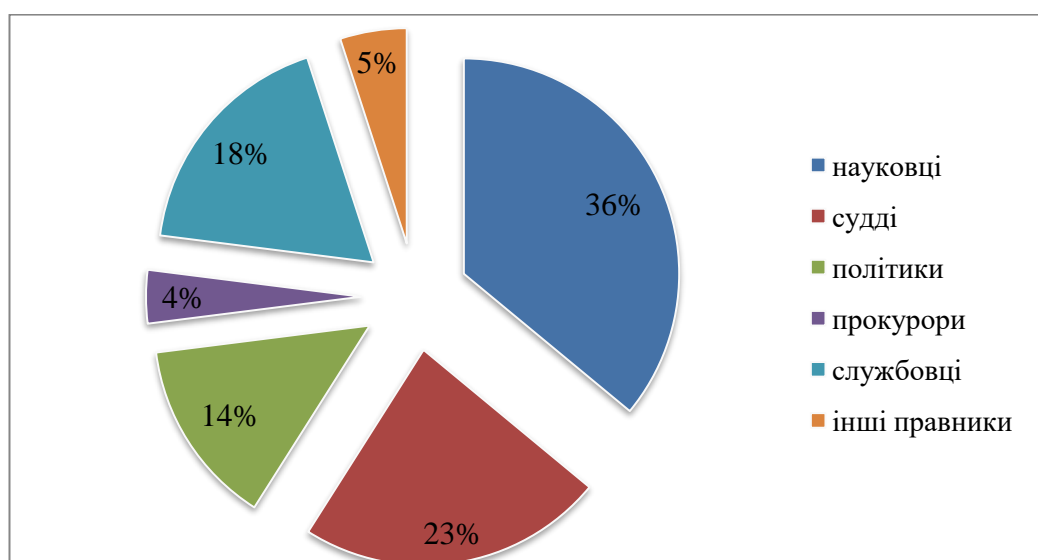

Рис. 2.4. Кількість суддів КСУ, яких призначував Президент за 1996–2020 рр.

Підсумовуючи викладене, можемо зробити висновок, що значну частку від загального складу КСУ за всі роки його функціонування становлять саме судді. Найбільший вплив вони мали у 2013 р., коли судді склали майже 2/3 від загального складу КСУ. Наразі їх кількість дещо менша. Натомість, більшу значимість у складі Суду почали відігравати колишні політики.

Окремо хотілося б звернути увагу на процедуру призначення суддів КСУ. До 2016 р. суддів призначали «кулуарно» – голова держави, парламент та з'їзд суддів не зобов'язані були пояснювати, чому і кого призначають. Із внесенням змін до Конституції України формування складу КСУ повинно відбуватися виключно на конкурсній основі. На думку багатьох експертів, це мало б гарантувати, незалежний відбір лише найкращих кандидатів із стійкими моральними якостями і високим рівнем компетентності [4]. Однак, відповідна конституційна норма була знівельована у Закону України «Про Конституційний Суд України», у положеннях якого під виглядом об'єктивного конкурсу діє стара політична та корумпована система формування складу КСУ.

Так, згідно зі ст. 10¹ вказаного Закону, для проведення конкурсу, Президент України створює власну конкурсну комісію, до складу якої мають входити правники з визнаним рівнем компетентності, котрі не беруть участі в конкурсному відборі на посади суддів КСУ. Аналогічна процедура існує й для парламенту та з'їзду суддів. Але функції конкурсної комісії для Верховної Ради здійснює комітет, до предмета відання якого належать питання правового статусу КСУ, а для з'їзду суддів – Рада суддів [52].

Суть самого конкурсу полягає у розгляді та вивченні поданих документів кандидатами на посади суддів КСУ, результатів спеціальної перевірки, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції», іншої інформації та матеріалів, а також у проведенні із кандидатами співбесіди [52]. На наш погляд, враховуючи таку процедуру проведення конкурсу, на наш погляд, що відбувається своєрідна підміна понять. Замість змагання, яке дозволяє визначити найбільш гідного із його учасників, на практиці

виходить, що конкурсна комісія призначає лише тих, кого вважають за потрібне. Оскільки неможливо тільки на підставі перевірки документів і відомостей та проведення співбесіди реально зрозуміти чи володіє кандидат на посаду найкращими навичками, знаннями, доброчесністю та чи відповідає він високим стандартам як майбутній суддя КСУ. Водночас, наприклад, конкурс на посади державної служби передбачає проходження кандидатами тестування, розв'язання ситуаційних завдань, презентацію, а сам процес є публічним. Чого на жаль не передбачено конкурсним відбором суддів до КСУ.

У результаті як показує практика, парламент та Президент України у підборі кандидатів надають перевагу саме суддям та політикам, адже як одні, так і інші зберігають лояльність до тих, хто їх призначив – політики дотримуються визначеної партійної лінії (щоб там не говорили про політичний нейтралітет), а судді мають свою «перевагу» в очах політиків (лояльність і корупційний досвід). Хоча у присутності колишніх суддів у складі КСУ нічого поганого немає. В деяких державах існує пряма вимога щодо наявності у складі такого органу колишніх суддів (наприклад, Німеччина). Адже судді є досвідченими правниками-практиками з належним рівнем знань, навичок та професійним досвідом. Однак, для України такий досвід не зовсім є прийнятним, оскільки існує високий рівень корупції у системі судочинства. Легалізація незаконно отриманих доходів, «відбілювання» репутації чиновників тощо є тими послугами, які робили майбутні судді КСУ для політиків, чим і заслужили посаду у цьому Суді. У свою чергу, Президент при призначенні суддів до КСУ віддає перевагу саме лояльним і безвідмовним суддям, щоб у майбутньому ті блокували ухвалення загрозливих для нього рішень або, навпаки, просували політично вигідні йому рішення. Тому судді через своє корупційне минуле, абсолютно влаштовують як парламент, так і Президента. Відповідно, другою перешкодою до трансформації процесу формування складу КСУ, на наш погляд, є суттєва кількісна перевага колишніх суддів і політиків у його складі.

Якщо говорити про формування складу КСУ з'їздом суддів, то вони також переслідують свої інтереси – захист судової корпорації і блокування будь-яких спроб її реформувати. Доказом цього є рішення КСУ стосовно проведення судових реформ у 2016 р. та 2019 р.

Враховуючи викладене можна з упевненістю сказати, що на сьогодні КСУ відіграє роль не захисника Конституції України, а власне особистих інтересів політиків, суддів та ключових «фігур» в державі. У результаті чого, замість тлумачення норм Основного Закону країни і формування правової доктрини робота КСУ перетворюється виключно на вирішення спорів. Яскравим прикладом такої практики є рішення КСУ у справі стосовно дострокових виборів парламенту ініційованих Президентом України у 2019 р. Замість того, щоб пояснити суть проблеми, яка постала перед судом, а саме розтлумачити мету існування коаліції депутатських фракцій у парламенті, за яких умов, коли та хто може визначити факт її наявності чи відсутності, КСУ визнав, що між Президентом та парламентом наявний «конституційний конфлікт» (поняття до того не відоме практиці КСУ й так і не пояснене у самому рішенні), розв'язання якого можливе народом шляхом проведення позачергових виборів народних депутатів [66]. Фактично КСУ свою функцію тлумачення норм Конституції та формування правової доктрини не здійснив, а просто «вирішив спір» – один орган влади хороший, а інший поганий.

Іншим прикладом можна назвати рішення КСУ у справі стосовно системи електронного декларування, яке було абсолютно невмотивованим, що визнала навіть Венеційська комісія, котра зазвичай є дуже стриманою у своїх оцінках [67]. Вважаємо, що у цій справі мало місце не добросовісність з боку суддів КСУ, яких могли би притягнути до відповідальності за порушення окремих норм антикорупційного законодавства, при умові доведення такого факту. І, відповідно вони не могли прийняти рішення не на свою користь.

Отже, порядок призначення суддів КСУ регулюється чинним законодавством України, в якій закладено принцип системи стримувань і

противаг – у формуванні складу Суду беруть участь три різні представники державної влади з метою формування дійсно незалежної й об'єктивної публічно-владної інституції. Однак, цей порядок з практичної точки зору не є досконалим, що створює перешкоди на шляху до трансформації КСУ у сучасний аполітичний конституційний орган влади відповідно до вимог Європейського Союзу. Такими перешкодами є: наповненість складу КСУ у своїй переважній більшості «залежними особами» – колишніми суддями та політиками, а не представниками публічно-управлінської і правничої науки; недосконала процедура конкурсного відбору, у результаті якої до Суду не можуть потрапити найкращі із кращих.

2.2. Повноваження Вищої ради правосуддя у сфері забезпечення діяльності судів в Україні

Сьогодні робота ВРП спрямована на успішну реалізацію чергової судової реформи в Україні, забезпечення нормального функціонування судової гілки влади, формування якісного незалежного суддівського корпусу, забезпечення незалежності суддів при здійсненні ними правосуддя, а також на утвердження в суддівських лавах законності, чесності і неупередженості.

Повноваження ВРП визначаються Конституцією України, Законом України «Про Вищу раду правосуддя» та регламентом ВРП.

Одразу варто зазначити, що повноваження – це складна правова конструкція, єдине і чітке трактування якої не міститься в наукових джерелах та у нормативній базі України. Так, наприклад, на думку Д.І. Голосніченка, повноваження – це «загальне для теорії права та держави поняття, змістом якого є система прав та обов'язків, набутих у легітимний спосіб державою, місцевим самоврядуванням, державними органами і органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами, іншими суб'єктами правовідносин з

метою забезпечення можливостей, потреб та інтересів людини і громадянина, окремих соціальних груп та суспільства в цілому» [19, с. 54]. У свою чергу, Н.О. Армиш пропонує розуміти повноваження як категорію, що «позначає комплекс прав та обов'язків певної функціональної спрямованості» [2, с. 50]. Дослідниця підкреслює, що «така позиція виправдана не тільки з погляду теоретичної доцільності, дотримання чистоти юридичної техніки (оскільки недоречно вживати декілька термінів для позначення одного явища), але й з точки зору нормотворчої практики» [2, с. 50-51].

Повноваження характеризуються певними ознаками (див. Рис. 2.5) і як влучно зауважує В.В. Мозоль: «у нормативних актах більш доцільно вживати термін «повноваження», маючи на увазі, що останні складаються з обов'язків та прав, і розуміючи, що посадові обов'язки є первинними щодо прав, адже останні спрямовані на забезпечення реалізації повноважень» [42, с. 88]. Такий підхід вказує на нерозривний зв'язок між правами та обов'язками публічних службовців. Це зумовлено конституційним принципом, відповідно до якого «органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України» [36].

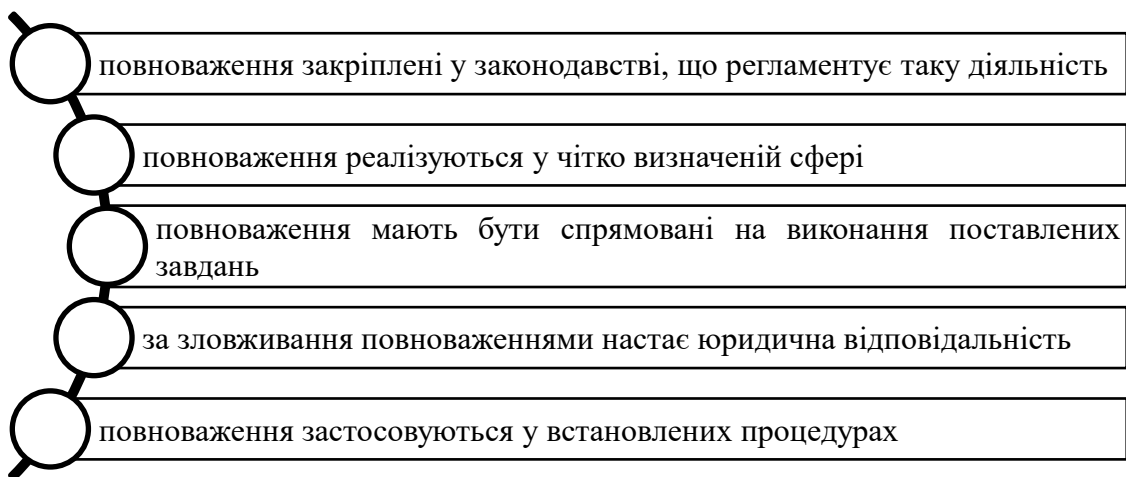

Рис. 2.5. Характерні ознаки повноважень

Узагальнюючи численні наукові позиції вітчизняних й іноземних дослідників, а також враховуючи положення чинного законодавства

повноваження є інструментом владного впливу органів влади на підвідомчі об'єкти, де предметами відання виступає коло суспільних відносин, на які і поширюється владний вплив цих органів.

Відповідно до ст. 131 Конституції України ВРП:

- «1) вносить подання про призначення судді на посаду;
- 2) ухвалює рішення стосовно порушення суддею чи прокурором вимог щодо несумісності;
- 3) розглядає скарги на рішення відповідного органу про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді чи прокурора;
- 4) ухвалює рішення про звільнення судді з посади;
- 5) надає згоду на затримання судді чи утримання його під вартою;
- 6) ухвалює рішення про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя;
- 7) вживає заходів щодо забезпечення незалежності суддів;
- 8) ухвалює рішення про переведення судді з одного суду до іншого;
- 9) здійснює інші повноваження, визначені цією Конституцією та законами України» [36].

Розглянемо окремі з цих повноважень щодо забезпечення діяльності судів в Україні більш детально.

До запровадження судової реформи функціонувала двоетапна система призначення суддів, відповідно до якої Президент України здійснював перше призначення на посаду судді строком на 5 років, а парламент вже повторно призначав суддів на посади, крім суддів Конституційного Суду, безстроково. На практиці ці повноваження, на той час Вищої ради юстиції, викликали низку питань. Зокрема, було порушене питання, чи має право Вища рада юстиції, з огляду на норми Конституції України, вносити подання до парламенту про обрання суддів безстроково, а також про призначення суддів на посади голів судів загальної юрисдикції, їх заступників і про звільнення останніх із цих посад. Свого часу це питання стало предметом розгляду Конституційного Суду, який Рішенням від 16 жовтня 2001 р. постановив, що

Вища рада юстиції вносить подання Президентіві України тільки про перше призначення на посаду професійного судді строком на п'ять років. Повноваження щодо внесення подання парламенту про обрання суддів безстроково і призначення суддів на адміністративні посади в судах загальної юрисдикції на ВРП не поширюється [68].

Після внесення змін до Основного Закону України, за поданням ВРП всі судді призначаються главою держави на посаду не пізніше 30 днів безстроково, без перевірки додержання встановлених Законом України «Про судоустрій і статус суддів» вимог до кандидатів на посаду судді та порядку проведення добору чи кваліфікаційного оцінювання кандидатів [54]. Саме тут ВРП починає виконувати функцію контролюючого органу, оскільки перевіряє не тільки документи, що свідчать про проходження кандидатом у судді кваліфікаційного іспиту, але й відповідність підготовки і знань кандидата висновкам кваліфікаційної комісії на обов'язковій співбесіді. Окрім того, під час персонального розгляду кандидатури ВРП повинна переконатися не лише у наявності професійних знань для кваліфікованого відправлення правосуддя, але і в наявності необхідних моральних і ділових якостей, які б забезпечили здійснення правосуддя цим кандидатом сумлінно і неупереджено [32, с. 357-358].

Метою запровадження таких змін є запобігання політичним зловживанням з боку інших гілок державної влади, зменшення впливу Президента України на процес призначення суддів та зведення цього процесу до виключно формальної, церемоніальної процедури.

На сьогоднішній день рішення про звільнення або припинення повноважень судді може прийняти тільки ВРП, а не як це було раніше – суб'єкт призначення на посаду судді (глава держави чи парламент). Такі зміни повністю відповідають міжнародним стандартам у сфері судочинства, оскільки Венеціанська комісія неодноразово рекомендувала вилучити зі ст. 128 Конституції України повноваження глави держави звільняти суддів, тому що така роль не є виправданою, ускладнює і затягує сам процес звільнення:

«після призначення суддів будь-які зв'язки між суддею та політичними органами мають бути розірвані; у законодавчої та виконавчої влади не має бути жодної можливості для втручання, навіть якщо воно є суто символічним. для посилення довіри, що є необхідністю в демократичному суспільстві, суди повинні не лише бути незалежними, але й виглядати незалежними» [56].

До початку реформування вітчизняної судової системи повноваження щодо притягнення до дисциплінарної відповідальності судді були розмежовані між двома органами влади: дисциплінарне провадження щодо суддів місцевих та апеляційних судів здійснювала Вища кваліфікаційна комісія суддів України, а щодо суддів вищих спеціалізованих судів та Верховного Суду України – Вища рада юстиції. Такий розподіл повноважень свідчив про недосконалість законодавчої регламентації діяльності як Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, так і Вищої ради юстиції. Вітчизняні науковці неодноразово наголошували на проблемі нерационального дублювання повноважень зазначених органів. Так, свого часу голова Верховного Суду Я.М. Романюк зазначив: «Зважаючи на те, що статус суддів незалежно від юрисдикції та інстанційності єдиний, то й підходи до дисциплінарної відповідальності всіх суддів мають бути однаковими. Разом із тим, є непоодинокі випадки, коли Вища рада юстиції скасовує рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України щодо притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності. Це наводить на думку, що не завжди ці підходи однакові» [71].

Наразі ж питання притягнення до дисциплінарної відповідальності судді вирішується виключно одним органом влади – ВРП.

Щодо такого повноваження ВРП як надання згоди на затримання судді чи утримання його під вартою, то відповідно до ст. 58 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», без згоди цієї Ради «суддю не може бути затримано або утримано під вартою чи арештом до винесення обвинувального вироку судом, за винятком затримання судді під час або відразу ж після вчинення

тяжкого або особливо тяжкого злочину» [49].

Таке формулювання вказаної статті викликало широкий резонанс та дискусію стосовно правильності застосування даної норми на практиці, оскільки частина правників тлумачать дану норму буквально, наполягаючи на тому, що законодавець передбачив виняток із загального правила про обов'язковість отримання згоди ВРП для здійснення відповідних процесуальних дій у випадках затримання судді під час або відразу ж після вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину. Разом із тим, у відповідь на неоднозначну позицію Національного антикорупційного бюро України стосовно права його представників затримувати без дозволу ВРП спійманого на гарячому суддю, вказана Рада на початку 2017 р. опублікувала публічне звернення, в якому наголошувала, що «застосування до судді запобіжного заходу у виді утримання під вартою чи домашнього арешту, зокрема і в тих випадках, коли суддю затримано під час або відразу ж після вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, до винесення обвинувального вироку судом без згоди ВРП є грубим порушенням конституційних гарантій недоторканності судді» [11].

З метою унеможливлення подвійного тлумачення зазначеної вище норми та вирішення проблем, що виникають при правозастосуванні приписів Конституції України, більшість вітчизняних експертів схиляються до думки про необхідність детальнішого викладення процедури надання ВРП згоди на затримання судді чи утримання його під вартою [58, с. 59].

З огляду на те, що посада судді чи прокурора має свій специфічний характер, віднесення до компетенції ВРП повноваження стосовно порушення ними вимог щодо несумісності є виправданим у правовій державі і необхідним для гарантування справедливого судочинства, тому що поєднання такими особами своєї професійної діяльності з іншими видами оплачуваної роботи може поставити під сумнів їх неупередженість і безсторонність [58, с. 59].

Окрім того, ВРП вживає заходів щодо забезпечення авторитету правосуддя та незалежності суддів, що є новим механізмом захисту

встановлених Конституцією України гарантій незалежності суддів, реалізація якого має запобігти втручанню сторонніх осіб чи органів у здійснення правосуддя. Так, відповідно до положень 10 глави Закону України «Про Вищу раду правосуддя», цей орган влади уповноважений вчиняти такі заходи індивідуального характеру як:

1) ведення і оприлюднення офіційному веб-сайті реєстру повідомлень суддів про втручання у діяльність судді стосовно здійснення правосуддя, проведення перевірки таких повідомлень, оприлюднення результатів й ухвалення відповідних рішень;

2) внесення до відповідних органів чи посадових осіб подання про виявлення та притягнення до встановленої законом відповідальності осіб, якими вчинено дії або допущено бездіяльність, що порушує гарантії незалежності суддів або підриває авторитет правосуддя;

3) внесення на розгляд зборів відповідного суду подання про звільнення судді з адмінпосади у разі невиконання ним рішення ВРП;

4) ухвалення та оприлюднення публічних заяв і звернень;

5) звернення до суб'єктів права законодавчої ініціативи, органів, які уповноважені приймати правові акти, із пропозиціями стосовно забезпечення незалежності суддів та авторитету правосуддя;

6) звернення до прокуратури та органів правопорядку стосовно надання інформації про розкриття та розслідування злочинів, вчинених щодо суду, суддів, членів їх сімей, працівників апаратів судів, злочинів проти правосуддя, вчинених суддями, працівниками апарату суду;

7) співпраця з органами суддівського самоврядування, іншими органами й установами системи правосуддя, громадськими об'єднаннями і оприлюднення щорічної доповіді про стан забезпечення незалежності суддів в Україні;

8) вжиття інших заходів, які є необхідними для забезпечення незалежності суддів та авторитету правосуддя [49].

Окремо хотілося б звернути увагу на такі повноваження ВРП, що

стосуються організаційного та інформаційного забезпечення функціонування органів і установ системи правосуддя. Оскільки реалізація Радою саме цих повноважень є надважливим для забезпечення нормального функціонування вітчизняної системи правосуддя та повернення довіри з боку громадськості до судової гілки влади, із чим наразі в нашому суспільстві є проблеми. До такої групи повноважень відноситься:

1) затвердження або погодження нормативних актів у сфері організації діяльності органів судової системи України: «Положення про єдину судову інформаційну (автоматизовану) систему»; «Положення про державну судову адміністрацію України та типового положення про її територіальні управління»; «Положення про Службу судової охорони»; «Положення про проведення конкурсів для призначення на посади державних службовців у судах, органах та установах системи правосуддя»; «Положення про Комісію з питань вищого корпусу державної служби в системі правосуддя»; «Порядок ведення єдиного державного реєстру судових рішень»; «Типове положення про апарат суду»; «Положення про порядок створення та діяльності служби судових розпорядників» тощо;

2) участь у вирішенні бюджетних питань органів та установ вітчизняної судової системи;

3) затвердження нормативів кадрового, фінансового, матеріально-технічного та іншого забезпечення судів;

4) вирішення питань кадрового забезпечення державних судових адміністрацій України [58, с. 59-60].

На кінець хотілося б зазначити, що європейські стандарти ставлять певні вимоги до державних органів влади, аналогічних ВРП. Вони повинні сприяти судовій незалежності і ефективності правосуддя, мати повноваження з відбору, призначення, просування суддів по службі, брати участь в оцінці якості правосуддя, здійснювати нагляд за навчанням суддів, мати розширені фінансові повноваження щодо обговорення та управління бюджетом судової влади й багато інших. Ці повноваження встановлюються законами [29, с. 11].

Отже, сьогодні, у результаті численних наукових дискусій, спроб здійснення судової реформи та змін у вітчизняне законодавство, ВРП наділена широким колом повноважень у сфері забезпечення діяльності судів в Україні. Основним її призначенням і головним завданням є участь у процесі формування високопрофесійного суддівського корпусу та здійснення контролю за цим процесом (гарантування, насамперед, політичного нейтралітету та незалежності суддів), а також застосування до суддів дисциплінарних стягнень у випадку порушень ними законодавства. На жаль, сьогодні у повній мірі відсутні належні механізми для забезпечення ефективної реалізації ВРП покладених на неї повноважень, що, на наш погляд, у світлі активізації процесу вступу України до Європейського Союзу необхідно якнайшвидше вирішити.

2.3. Функції Конституційного Суду України у світлі реформаторських змін

Функціями КСУ є основні напрями його діяльності, які спрямовані на виконання передбачених Конституцією і Законом України «Про Конституційний Суд України» завдань як єдиного органу конституційної юрисдикції. Функції цього Суду прямо не закріплені у законодавстві, що, у свою чергу, породжує дискусію в науці публічного управління стосовно розуміння його ролі і місця у вітчизняній системі публічного управління. Більшість дослідників класифікують функції КСУ за різними критеріями:

- за об'єктами діяльності. Такими об'єктами є: Конституція України, закони та інші правові акти парламенту, Президента, уряду України, а також правові акти Автономної Республіки Крим, щодо яких КСУ приймає рішення і висновки. Деякі науковці до об'єктів діяльності КСУ відносять основи конституційного ладу України; конституційно-правовий статус

людини і громадянина; форми безпосередньої демократії; основні засади організації та діяльності органів публічної влади [33, с. 490];

- за способами і засобами діяльності. До них можна віднести: конституційний контроль, офіційне тлумачення та правова охорона Конституції України, забезпечення принципу поділу державної влади, здійснення конституційного правосуддя тощо;

- за обсягом повноважень.

Саме за обсягом повноважень як найкраще розкриваються функції КСУ. Так, відповідно до ст. 7 Закону України «Про Конституційний Суд України» до повноважень цього Суду належить прийняття рішень і дача висновків у справах щодо:

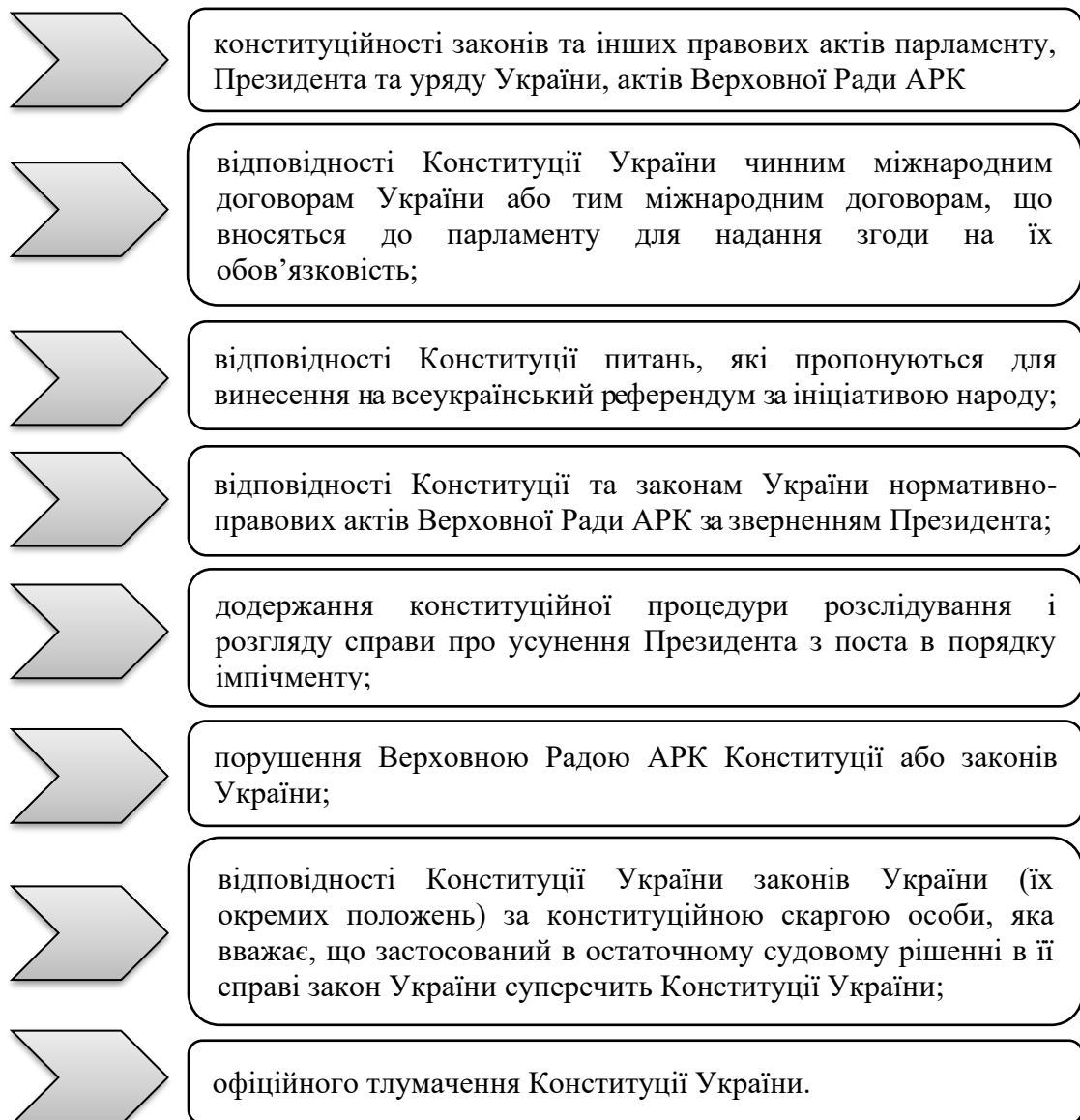

Рис. 2.6. Повноваження КСУ [52]

При цьому до повноважень КСУ не належать питання щодо законності актів органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування, а також інші питання, віднесені до компетенції судів загальної юрисдикції. Тобто КСУ вирішує не спори, а питання про відповідність Конституції України законів та інших міжнародних і внутрішніх правових актів, що цілком характерно для європейської (кельзенівської) моделі конституційної юрисдикції. Інакше кажучи, як влучно зазначає Ю.В. Баулін, КСУ є саме «судом права», а не «судом факту» [40, с. 70].

Враховуючи перелік повноважень КСУ можна згрупувати функції цього Суду наступним чином.

1. Функція конституційного контролю – виражає основне призначення КСУ, яка є найоб'ємнішою за змістом і формами. Сутність цієї функції полягає у тому, що КСУ шляхом здійснення конституційного провадження визначає конституційність законів та інших правових актів відповідних вищих органів влади. Інакше кажучи КСУ безпосередньо як орган судової влади, уповноважений розглядати і вирішувати юрисдикційні спори і скасовувати відповідні акти законодавства, визнаючи їх неконституційними. Тому при реалізації цієї функції КСУ виступає одночасно як орган конституційного контролю та орган конституційного правосуддя.

У своєму рішенні від 9 червня 1998 р. КСУ визначив цю функцію як пріоритетну та поділив її на такі види, як: попередній (превентивний) контроль та наступний (репресивний) контроль. У цьому ж рішенні Суд роз'яснив, що наступний конституційний контроль з боку КСУ визначається необхідністю перевірки ним конституційності чинних правових актів, а у випадку необхідності дослідження проекту нормативного акту Суд застосовує попередній (превентивний) конституційний контроль [69]. Виходячи з наведеного ми можемо говорити, що значення функції конституційного контролю полягає у гарантуванні встановленого конституційного порядку для всіх суб'єктів механізму публічної влади та

забезпеченні конституційності їх функціонування у межах та спосіб, передбачений Конституцією України. Тобто, як влучно зазначив свого часу А.О. Селіванов, «КСУ завдяки своєму конституційно-правовому статусу, перебуваючи на одному шаблі з такими вищими суб'єктами владних повноважень, як Президент України, Верховна Рада України та Кабінет Міністрів України, суттєво впливає на їх діяльність, виступаючи при цьому «негативним законодавцем», який дискваліфікує з правового поля ті норми, що суперечать Основному Закону» [35, с. 147]. Ще науковець відмічає, що «реалізація конституційного контролю здійснюється у всіх випадках здійснення конституційного правосуддя, оскільки перевіряються не тільки норми, окремі положення, але і закон у цілому, і в разі виявлення суперечностей з конституційними нормами він підлягає визнанню таким, який втрачає юридичну силу в певній галузі законодавства» [35, с. 148].

2. Функція офіційного тлумачення Конституції України та законів України, яка втілюється у прийнятті рішень та висновків КСУ, котрі є обов'язковими для всіх суб'єктів конституційного права. Такі акти не потребують затвердження з боку будь-якого іншого органу державної влади, а також не можуть бути піддані сумніву чи проігноровані. З цього приводу нам імпонує думка В.П. Шаповала, який зазначає, що «будь-які рішення КСУ по своїй суті є інтерпретаційними актами, з прийняття яких випливають певні юридичні наслідки, зумовлені насамперед їх обов'язковістю, яка стосується всіх органів державної влади, включаючи Верховну Раду України [83, с. 55]. Також, дуже влучною є думка С.В. Шевчука, який наголошує на тому, що «без розширеного, творчого тлумачення Конституція України ризикує залишитися програмним документом, який складається лише з позитивних норм (букви), в якому не враховується конституційний дух, неписані конституційні норми та цінності, без чого Конституція не може слугувати дієвим інструментом обмеження державної влади [84, с. 37]. Однак, варто підкреслити, що КСУ при інтерпретації норм Основного Закону країни не повинен виходити за її межі. Тобто, як наголошує В.Я. Тацій,

«суддя конституційної юстиції не може вносити нічого нового в норму, яку він тлумачить, інакше він перетвориться на законодавця» [80, с. 62].

3. Функція правового захисту прав і свобод людини і громадянина, суть якої полягає у здійсненні Конституційним Судом України чи не усіх своїх повноважень передбачених чинним законодавством, які по суті направлені на забезпечення дотримання органами влади положень, що закріплені в Основному Законі країни.

4. Арбітражна функція – означає, що КСУ є важливим елементом системи стримувань і противаг між главою держави, парламентом, урядом і судами. Незалежність як основний принцип організації та діяльності цього Суду і рівне представництво в його складі представників всіх гілок влади дає можливість неупереджено здійснювати конституційне судочинство та приймати рішення і висновки. Інакше кажучи, КСУ покликаний бути «миротворцем» («арбітром») між учасниками конституційного провадження.

5. Правотворча функція, яка здійснюється у трьох формах:

- по-перше, КСУ виступає учасником правотворчого процесу, реалізуючи своє повноваження щодо визнання неконституційними законів та інших правових актів вищих органів влади. У випадку визнання їх неконституційними вони втрачають чинність із дня прийняття відповідного рішення Суду. Тобто, скасовуючи норму, КСУ фактично створює нову норму, а його рішення про скасування нормативного акта об'єктивно породжує нові права й обов'язки учасників суспільних відносин [81, с. 69];

- по-друге, КСУ є учасником процесу внесення змін до Конституції України, адже він дає висновок щодо відповідності того чи іншого законопроекту про внесення змін до Основного Закону країни;

- по-третє, шляхом офіційного тлумачення Конституції і законів України КСУ заповнює прогалини в праві, ідучи далі простої інтерпретації законодавства.

6. Установча функція, суть якої полягає у визначені та/або деталізації КСУ власних організаційно-правових засад і порядку діяльності

на основі чинного законодавства [45, с. 83].

7. Управлінська функція, зміст якої полягає:

- в обиранні та звільненні з посади Голови КСУ і його заступників;
- у призначенні та звільненні керівника Секретаріату КСУ з посади;
- у наданні згоди на призначення заступників керівника Секретаріату, керівників самостійних структурних підрозділів та їх заступників, керівників інших структурних підрозділів;
- у прийнятті рішень про утворення постійних комісій, затвердженні їх персонального складу;
- у прийнятті рішень про звільнення з посад суддів КСУ у випадках, передбачених Законом України «Про Конституційний Суд України».

8. Представницька функція, яка реалізується при приведенні Президента України до присяги, представництві України у питаннях конституційної юрисдикції, а також представництві КСУ у відносинах з іншими органами публічної влади [34, с. 380].

У вітчизняній науці виділяють й інші функції КСУ – міжнародну, політичну, інформаційну, інтеграційну, координаційну функцію, які у своїй сукупності доповнюють загальну систему функцій цього Суду.

Отже, КСУ враховуючи його функціональну спрямованість є органом конституційної юрисдикції, для якого характерна європейська модель конституційного судочинства. Він на рівні з іншими вищими органами влади бере однакову участь у процесах державотворення та функціонування нашої держави, що можливо завдяки здійснення ним, насамперед, функції конституційного контролю. Більш того, виконуючи роль «сторожа конституції», КСУ визнає неконституційними певні норми та сприяє тому, щоб будь-яка гілка державної влади не виходила за межі своїх повноважень та здійснювала їх виключно у конституційний спосіб. Однак, на сьогодні, незважаючи на неодноразові спроби реформувати КСУ, реалізація ним окремих власних функцій продукує своєрідні конституційні кризи, що негативно впливають на єдине праворозуміння, реалізацію конституційних

права і свобод людини й громадянина, розвиток нашої держави та «виборювання» членства у Європейському Союзі.

Висновки до Розділу 2

ВРП складається із 21 члена, з яких певне число обирають глава держави, парламент, з'їзди суддів, адвокатів, представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ, а також всеукраїнська конференція прокурорів. Склад цієї Рада формується таким чином, щоб жодна з гілок державної влади не мала вирішального голосу під час прийняття рішення щодо затвердження того чи іншого кандидата на посаду. Аналогічним є порядок призначення і звільнення суддів КСУ, в який закладено принцип системи стримувань і противаг – у формуванні складу Суду беруть участь три різні представники державної влади. Однак, цей порядок на сьогоднішній день з практичної точки зору не є досконалим.

ВРП наділена широким колом повноважень у сфері забезпечення діяльності судів в Україні, основним призначенням і головним завданням якої є участь у процесі формування високопрофесійного суддівського корпусу та здійснення контролю за цим процесом, а також застосування до суддів дисциплінарних стягнень у випадку порушень ними законодавства. На жаль, сьогодні у повній мірі відсутні належні механізми для забезпечення ефективної реалізації ВРП покладених на неї повноважень.

КСУ, враховуючи його функціональну спрямованість бере участь у процесах державотворення та функціонування нашої держави, що можливо завдяки здійснення ним, насамперед, функції конституційного контролю. КСУ визнає неконституційними певні норми та сприяє тому, щоб будь-яка гілка державної влади не виходила за межі своїх повноважень та здійснювала їх виключно у конституційний спосіб.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ РОБОТИ ВИЩОЇ РАДИ ПРАВОСУДДЯ ТА КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

3.1. Способи покращення діяльності Вищої ради правосуддя

Однією з найочікуваніших українським суспільством реформ починаючи майже із перших років незалежності нашої країни була судова реформа з метою, насамперед, відновлення довіри громадян до судової гілки влади. При цьому одним із елементів такої реформи стало створення ВРП. За словами колишнього голови ВРП А.А. Овсієнка, «Рада має стати арбітром у певних суперечках, що виникають між суспільством з одного боку, владою – з іншого і судовою системою як незалежною гілкою цієї влади – з третього» [16].

На сьогодні діяльність оновленої ВРП не можна оцінити однозначно – є як звершення, так і провали. Безпосередньо серед досягнень цієї Ради можна назвати часткове вирішення проблеми надмірного навантаження у вітчизняних судах. Зокрема, ВРП приймалися рішення про відрядження суддів до судів із надмірним рівнем судового навантаження та судів, які припинили свою роботу. За результатами прийнятих Радою рішень було відновлено роботу двох судів, правосуддя в яких загалом до цього не здійснювалося [41, с. 4]. Інше досягнення ВРП – здійснення різного роду заходів щодо запровадження в судах механізмів електронного судочинства, у тому числі проведення судових засідань у режимі відеоконференцз'язку. Одним із таких заходів було звернення Ради до парламенту та Президента України з пропозицією внести до діючих процесуальних кодексів зміни, які б «забезпечили право осіб на доступ до правосуддя в умовах карантину, в частині, що стосується проведення засідань органів судової влади в режимі

реального часу через мережу Інтернет та продовження (зупинення) строків на оскарження судових рішень» [25, с. 14].

Подібні звершення стали можливими завдяки розширенню кола повноважень ВРП у порівнянні з функціями її попередниці – Вищої ради юстиції. Водночас юристи зауважують, що більшість проблем попереднього органу влади перейшли і новосформованого. Це такі проблеми як: низький рівень довіри населення та юридичної спільноти, звинувачення у політично мотивованих рішеннях (наприклад, у 2015 р., 2019 р. та 2020 р. ВРП проігнорувала інформацію щодо кричущих порушень із боку трьох суддів і замість покарання відправила цих осіб на пенсію та нагородила почесними грамотами [20]), докори в непрозорому відборі членів, конфлікти та боротьба за владу з іншими органами влади тощо [18].

Ще однією проблемою, яка стосується діяльності ВРП, є забезпечення діяльності Вищої кваліфікаційної комісії суддів України (далі – ВККСУ). Адже, відповідно до ч. 1 ст. 3 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» до повноважень ВРП належить призначення та звільнення з посад членів ВККСУ [49]. Водночас КСУ 11 березня 2020 р. прийняв рішення, відповідно до якого утворення конкурсної комісії для проведення конкурсу на зайняття посади члена ВККСУ та проведення конкурсу на зайняття посади члена цієї комісії є неможливим. Враховуючи все це ВРП запропонувала якнайшвидше внести зміни до чинного законодавства щодо кількісного складу ВККСУ та механізмів її формування [13]. За словами юриста О.В. Головацького, «у законопроектах, що наразі обговорюються, пропонується, щоб ВРП затверджувала всі порядки та методики оцінювання суддів, яке здійснюватиме ВККСУ, що, безумовно, посилюватиме вплив ВРП. З іншого боку, не пропонується прозорого та відкритого відбору членів ВРП. Окрім того, Рада не дуже бажає залучати міжнародних експертів до обрання членів ВККСУ та очищення її самої. Члени ВРП переконані, що їм самим під силу вирішити вказані питання» [18].

Варто підкреслити, що такі заяви не викликають довіри як з боку

українського суспільства, так і з боку провідних країн світу. Зокрема, послы країн «Великої сімки» оприлюднили заяву у Twitter, в якій наголосили, що «найважливішою частиною всебічної реформи, яка включає реформу ВРП, є забезпечення доброчесності, етичності та кваліфікованості кадрів, що отримують призначення в судовій системі. З цією метою послы закликали всеукраїнський з'їзд суддів відкласти призначення до ВРП та КСУ, до встановлення прозорих і заслуговуючих на довіру процесів відбору» [46].

Схожі вимоги висували і громадські активісти проти проведення з'їзду суддів для призначення нових членів ВРП та суддів КСУ, котрі зібралися 9 березня 2021 р. За словами активістів, повноцінний перезапуск ВРП можливий лише при умові проведення нового прозорого конкурсу, вирішальна роль в якому буде відводитися сема міжнародним експертам [44].

Безпосередньо присутні певні недоліки в юрисдикційній діяльності ВРП, що обумовлені не досить чітким нормативним визначенням меж її діяльності. Не всі процедурні питання достатньо чітко визначені в Законі України «Про Вищу раду правосуддя» та в Регламенті цієї Ради. Це пов'язано з тим, що зміни, які останнім часом вносилися до вказаного Закону, не мали системного характеру, а переважно були пов'язані з рекомендаціями різних європейських публічно-владних структур.

Так, наприклад, до дисциплінарних повноважень ВРП відноситься не лише накладення дисциплінарних стягнень у буквальному їх розумінні, але й внесення подань про звільнення суддів за серйозні порушення професійних обов'язків, а також заборон на сумісництво роботи суддею з іншими видами діяльності. За такого підходу звільнення судді мало б розглядатися не як особливий вид відповідальності, а як найсуворіший прояв дисциплінарної відповідальності, як це, до речі, передбачено нормами законодавства про працю. Такої думки дійшла і Венеціанська комісія, яка у Висновку щодо законопроектів про судоустрій і про статус суддів в Україні зазначила: «З тим, щоб додержати принципу пропорційності, звільнення має бути можливим лише у найсерйозніших дисциплінарних справах та у випадках

повторних порушень» [23].

Окремою підставою для внесення ВРП подання про звільнення судді є порушення ним суддівської присяги, що є різновидом конституційної відповідальності (ч. 5 ст. 126 Конституції України) [36]. Утім, на наш погляд, конституційний характер звільнення судді за порушення присяги не є свідченням того, що таке звільнення втрачає характер дисциплінарного стягнення, оскільки застосована санкція є наслідком найсерйознішого порушення суддею його професійних обов'язків, яке підриває основи конституційного ладу.

Виходячи зі змісту присяги, зазначеної у ст. 55 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», її порушення є необ'єктивне, несправедливе, упереджене здійснення правосуддя із недотриманням принципу верховенства права і під стороннім впливом усупереч приписам закону, вчинення дій, які порушують морально-етичні принципи. Переконані, що цього було б достатньо для належної оцінки ВРП поведінки того чи іншого судді. Проте законодавець пішов іншим шляхом, зосередивши перелік порушень присяги у ч. 2 ст. 32 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [54].

Важко погодитись із зазначеним пунктом Висновку Венеціанської комісії про те, що «немає потреби негайно виганяти суддю... за незначне порушення присяги» [23]. При цьому сам по собі вислів «виганяти суддю» побутово-жаргонний. Незначних порушень присяги не існує. Бувають порівняно незначні порушення професійних обов'язків, які через це не можуть розцінюватись як порушення присяги і за вчинення яких можна обмежитись застосуванням іншого дисциплінарного стягнення.

Водночас викликає серйозні сумніви зміст ч. 3 ст. 32 названого вище Закону стосовно ознак порушень присяги суддею, який займає адміністративну посаду в суді. Ним визнається «невиконання посадових обов'язків, встановлених для відповідної адміністративної посади, пов'язаних з процесуальними діями» [54]. Рішенням Конституційного Суду України від 16 червня 2011 р. № 5-рп/2001 ця норма визнана такою, що

відповідає Конституції України. Безпосередньо у рішенні зазначено, що «обов'язки судді, який обіймає адміністративну посаду в суді, що пов'язані з процесуальними діями, встановлені законом. Виконання таких обов'язків безпосередньо пов'язано із здійсненням судочинства та є його невід'ємною складовою» [70]. Однак, враховуючи зазначене, залишається незрозумілим, які ж управлінські обов'язки, що прямо пов'язані зі здійсненням правосуддя, виконує голова суду або його заступник.

Як порушення суддею присяги розцінюється також недотримання ним вимог та обмежень, встановлених Законом України «Про запобігання корупції» від 10 жовтня 2014 р. № 1700-VII [51]. Це більш ніж вагома підстава для звільнення такого судді з посади з ініціативи ВРП. Проте у зв'язку з цим виникла ще одна проблема. Зазначеним Законом професійні судді визначаються суб'єктами відповідальності за корупційні правопорушення. Відтак немає жодних перешкод для притягнення їх до адміністративної відповідальності за ст. 172-2-172-9 Кодексу України про адміністративні правопорушення [28]. Таким чином, допускається можливість паралельного розгляду цих питань ВРП і антикорупційними органами.

Під час вирішення ВРП питань стосовно неможливості поєднання суддівства з іншими видами діяльності слід враховувати, що такий прояв несумісності, як порушення заборони займатися іншою оплачуваною або підприємницькою діяльністю одночасно є серйозним корупційним правопорушенням, встановлення якого має тягнути адекватні заходи реагування, які чинним законодавством непередбачені. Адже судячи з положень Закону України «Про Вищу раду правосуддя», про те, що «... рішення про несумісність є обов'язковим для негайного виконання суддею або підставою для внесення подання про звільнення судді з посади» [49], існує своєрідна альтернатива у вирішенні цього питання, яку, наш погляд, необхідно усунути. Оскільки мова йде не лише про дисциплінарну, але й про конституційну відповідальність, причому в Основному Законі України не передбачено жодних альтернатив для застосування цієї санкції, окрім як

звільнення судді з посади [36].

Питання, що стосуються дисциплінарної відповідальності суддів у вузькому розумінні, ВРП вирішує як при здійсненні дисциплінарного провадження щодо суддів, так і при розгляді скарг на рішення з цих питань, ухвалених ВККСУ. При цьому Рада мусить виходити з підстав, передбачених п. 5 ч. 5 ст. 126 Конституції України та ст. 83 Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

У документах європейських структур конкретні рекомендації з цього приводу здебільшого відсутні, і цю позицію можна зрозуміти, враховуючи різноманітність характеру порушень суддями їх професійних обов'язків. Адже перелік, що міститься у ст. 83 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», не може охопити весь спектр цих порушень, а значить, на чималу кількість порушень не буде відповідного законного реагування. У п. 63 Висновку консультативної Ради європейських суддів відзначено, що «суддя, який нехтує розглядом справ через ледарство або який є повністю некомпетентний при їх вирішенні, повинен притягуватися до дисциплінарної відповідальності» [8], тобто підставою такої відповідальності вважається некомпетентність судді. Така некомпетентність у сучасних умовах – це триваючий процес, який поглиблюється, коли суддя нехтує підвищенням рівня своєї кваліфікації, не враховує змін до діючого законодавства, не цікавиться практикою судів України та Європейського суду з прав людини тощо. В результаті – низькі показники стабільності судових рішень з усіма негативними наслідками для учасників процесу і стану вітчизняного судочинства загалом [22, с. 41-42]. Це безумовно має стосуватися і суддів.

Окремо хотілося б зазначити, що у низці статей Закону України «Про Вищу раду правосуддя», присвячених розгляду різних за характером юрисдикційних справ, містяться близькі за змістом норми щодо наслідків неучасті судді у розгляді його справи. Так, відповідно до ст. 49 названого Закону «вирішуючи питання про дисциплінарну відповідальність судді, Рада повинна вислухати його пояснення. У разі неможливості взяти участь в

засіданні Ради з поважних причин суддя може надати по суті порушених питань письмові пояснення, які долучаються до матеріалів справи. Повторне нез'явлення такого судді є підставою для розгляду справи за його відсутності» [49].

Враховуючи вищезазначене можна узагальнити, що в Регламенті ВРП права судді на забезпечення неупередженого вирішення його справи викладені повніше і чіткіше, ніж у тексті Закону України «Про Вищу раду правосуддя», що навряд чи є прийнятним з позиції юридичної сили того чи іншого правового акту.

Потребує уваги і питання про доцільність покладення на ВРП розгляду питань, які стосуються прокурорів, а саме встановлення з їх боку порушень вимог щодо несумісності служби в прокуратурі з іншими видами діяльності і розгляду скарг на притягнення їх до дисциплінарної відповідальності.

Якщо прокурорська система залишиться «єдиною і централізованою, то факт несумісності можна буде розглядати як достатньо серйозний, хоча і банальний дисциплінарний проступок, за який порушника варто притягнути до відповідальності відповідно до Дисциплінарного статуту. Втручання у ці процеси ВРП буде зайвим, оскільки це суперечить її основному призначенню – участі у формуванні суддівського корпусу.

На кінець хотілося б зазначити, що під час останнього етапу реформування законодавства про судоустрій були ліквідовані кваліфікаційні комісії суддів у регіонах, а натомість істотно розширені повноваження ВККСУ. Це стало позитивним кроком у процесі формування складу професійних суддів і притягнення їх до дисциплінарної відповідальності. Проте склалася ситуація, коли ці процеси, однакові за своєю спрямованістю, виявилися штучно поділеними між ВККСУ та ВРП. Окремі питання послідовно розглядаються спочатку ВККСУ, а потім передаються на розгляд ВРП. У такий спосіб виникає дублювання повноважень, що не сприяє оперативному і раціональному вирішенню проблем формування складу професійних суддів і притягнення їх до дисциплінарної відповідальності.

Окрім того, обидві ці публічно-владні інституції називаються вищими, що може породжувати нездорову конкуренцію між ними [22, с. 43]. Не випадково в тих європейських країнах, де існують органи, подібні до ВРП, відсутні аналоги ВККСУ. Враховуючи все це, було б доречним, на наш погляд, об'єднати ВККСУ і ВРП в єдиний конституційний орган влади, який відповідав би об'єктивним потребам вітчизняної системи публічного управління та вимогам Європейського Союзу. Своєрідним поштовхом у цьому, на наш погляд, є ще більше розширення повноважень та функціональних обов'язків ВРП на конституційному рівні.

Таким чином, не зважаючи на значні публічно-управлінські та політичні перетворення в країні, за останні майже дев'ять років в роботі ВРП присутні були як звершення, так і провали, котрі прямо впливають на якість й ефективність функціонування вітчизняної судової системи, рівень довіри громадян до судочинства, функціонування різних органів публічної влади та відсутність протистоянь між ними тощо. Відповідно у процесі здійснення діяльності ВРП, нагального значення набуває, насамперед, внесення змін до Конституції України щодо удосконалення правового статусу, завдань та меж діяльності Ради, перетворення її виключно на єдиний конституційний орган суддівського самоврядування, підзвітний з'їзду суддів України та відповідальний перед ним. При цьому створити реальні гарантії незалежності, прозорості й об'єктивності роботи ВРП. Окрім того, у Закон України «Про вищу раду правосуддя» необхідно внести зміни щодо умов і порядку формування складу Ради, шляхом забезпечення присутності у загальному її складі не менші ніж половини представників громадськості, яким довіряє суспільство (наприклад, правозахисники, журналісти, представники профільних громадських організацій, науковці, експерти у сфері управління тощо). Також спираючись на іноземний досвід більшості європейських країн об'єднати дві такі публічно-владні інституції як ВККСУ та ВРП в один конституційний орган влади – ВРП, з метою уникнення дублювання функцій та владно-управлінської конкуренції між ними.

3.2. Виконання рішень Венеціанської комісії щодо реформи Конституційного суду України

Перш ніж вести мову про виконання рішень Венеціанської комісії щодо реформи КСУ хотілося б трохи зупинитися на тому, що собою представляє така міжнародна інституція.

Венеціанська комісія була створена у травні 1990 р. на основі прийняття Резолюції 90(6) Комітету Міністрів Ради Європи. Відповідно до цього документу Венеціанська комісія є «консультативним органом, який співпрацює з Державами-членами Ради Європи та державами, зокрема, Центральної та Східної Європи, які не є членами Ради» [59].

На цю Комісію покладено три взаємопов'язані між собою завдання, котрі впливають із сфери її діяльності – гарантії, що пропонуються правом на службу демократії (див. Рис. 3.1) [59].

Рис. 3.1. Завдання Венеціанської комісії

Практики називають Венеціанську комісію своєрідним форумом, в ході якого країни можуть обмінюватися інформацією, вчитися один у одного,

обговорювати ідеї і проекти, пов'язані з конституційними питаннями. При цьому особливого значення мають висновки Комісії саме з питань, які стосуються відповідності європейським стандартам проектів законодавчих актів або законів.

Відповідно до Ст. 3 Статуту Венеціанської комісії до її складу входять незалежні експерти, які отримали міжнародне визнання завдяки своєму досвіду роботи в демократичних інститутах або через свій внесок у зміцнення права і розвиток політичних наук [59].

Україна вже не один рік активно співпрацює з даною Комісією з метою удосконалення національного законодавства у відповідності до європейських стандартів, як однієї з вимог вступу до Європейського Союзу. За весь період такої співпраці Венеціанська Комісія підготувала понад 150 висновків та експертних оцінок щодо законопроектів та законів України.

На сьогодні ця Комісія активно долучається до реалізації конституційної реформи, реформування судової системи, аналізу таких важливих Законів України у сфері запобігання корупції та антиросійської пропаганди як: «Про очищення влади», «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки», «Про освіту», «Про забезпечення функціонування української мови як державної» тощо.

Важливу роль Венеціанська комісія відіграла у 2014 р. на початку російської агресії проти України, ухваливши два ключових для нашої держави і міжнародної спільноти рішення:

1) «Щодо невідповідності конституційними принципами Верховної Ради Автономної Республіки Крим організувати так званий «референдум» щодо приєднання до Росії»;

2) «Щодо невідповідності міжнародному праву проектів змін до федерального конституційного закону щодо порядку прийняття до Російської Федерації та утворення у її складі нового суб'єкта федерації».

Таким чином, Венеціанська комісія стала на захист принципів

міжнародного права та піддала критиці вказані документи, що в результаті спричинило формування міжнародно-правової позиції стосовно невизнання незаконної анексії Росією частини території України [82].

З-поміж вищевказаного Венеціанська комісія активно співпрацює з Україною щодо реформування КСУ з метою удосконалення його роботи та формування дійсно незалежного й дієвого конституційного органу влади, що стоїть, насамперед, на захисті Конституції України, а не окремих політичних інтересів. Для цього Комісія вже протягом тривалого періоду часу дає свої висновки стосовно тих законодавчих змін, які впроваджуються по відношенню до КСУ. Одним із останніх таких висновків є висновок щодо Проекту Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення порядку відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України на конкурсних засадах». До речі, ухвалення цього законопроекту є однією із семи вимог Європейського Союзу для членства України.

У своєму висновку Венеціанська комісія наголосила на двох важливих моментах:

1) у Дорадчу групу експертів, яка перевірятиме кандидатів у КСУ, необхідно включити ще одного, сьомого, члена з міжнародних експертів. Цей сьомий незалежний експерт дозволить нівелювати політичний вплив на комісію;

2) Рішення Дорадчої групи експертів мають бути обов'язковими. За жодних обставин кандидат, який пройшов їхню перевірку з негативним результатом, не може стати суддею КСУ [9].

У підсумку було зазначено, що більшість ключових рекомендацій дотримано, окрім повноважень Дорадчої групи експертів та її складу. При цьому члени Комісії запропонували голові українського парламенту допомогу у підготовці відповідних законодавчих змін.

Наразі ухвалений парламентом вказаний проект Закону передбачає шістьох членів Дорадчої групи експертів, з яких троє є незалежними

експертами, а решта призначаються президентом, парламентом та з'їздом суддів, при чому без голосу останніх жодне рішення ухвалити неможливо. Ця група має оцінювати моральні якості і рівень компетентності кандидатів на посади суддів КСУ у сфері права та рекомендувати на одну вакантну посаду не менше трьох осіб. Особи, які не отримали відповідної рекомендації від Дорадчої групи, припиняють взагалі участь у конкурсі [55]. Таке законодавче положення, на думку багатьох правозахисників, позицію яких ми поділяємо, містить ризики узурпації судової влади та прямо порушує принцип верховенства права [76].

У свою чергу, голова Верховної Ради України Р.О. Стефанчук надав аргументовану відповідь на висновок Венеціанської комісії: «Цей законопроект ми надіслали Венеціанській комісії, перш ніж приймати його. Ми отримали відповідний висновок, з урахуванням якого і проголосували. І вже після цього прийшов новий висновок Комісії, який стосується питання залучення сьомого члена Дорадчої групи експертів. Венеціанська комісія вважала, що це вирішить проблему, коли у разі патової ситуації (якщо буде три голоси «за» і стільки ж – «проти») стане неможливим визначитися із претендентом на посаду судді КСУ. Але ми це передбачили у законопроекті: чітко прописали, що у такому разі претендент не проходить» [7].

В результаті численних дебатів і дискусій, вітчизняні парламентарі не погоджуючись з деякими зауваженнями Венеційської комісії наголосили на тому, що вказаний законопроект унеможливує включення до складу КСУ недобросовісних суддів. Як влучно відмітив Р.О. Стефанчук: «... для нас дуже важливо на шляху до Європейського Союзу не втратити суверенітет держави» [38]. Разом із тим, парламент пішов на деякі поступки, внівши зміни до вищевказаного законопроекту скасувавши конкурс на посади суддів КСУ за квотою Верховної Ради.

Згодом, 19 квітня 2023 р. у парламенті зареєстрували новий Проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо уточнення окремих положень про проведення конкурсного відбору

кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України» № 9225, однак, і він не влаштував міжнародних експертів. Менше ніж через місяць у Верховній Раді України, після візиту представників Венеційської Комісії було зареєстровано вже інший Проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо уточнення положень про конкурсний відбір кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України» № 9322.

До речі, до змісту цього документу мали свої зауваження представники громадських організацій, на думку, яких «ризиком» є те, що парламент і з'їзд суддів голосуватимуть за кандидатів на основі рейтингової системи. Тобто, спочатку вони голосуватимуть за кандидатів, які отримали усі шість голосів «за» від Дорадчої групи експертів. А за тих, хто отримав менше голосів – голосуватимуть пізніше» [38]. Безпосередньо проти такої «рейтингової системи» виступали і члени Венеційської комісії, про що вони написали у своєму висновку від 9-10 червня 2023 р. [10].

У своєму останньому висновку Венеційська комісія підкреслила, що незважаючи на неврахування українським парламентом двох попередніх рекомендацій (диференціювання оцінки моральних та професійних якостей від «не відповідає», «відповідає» і «дуже відповідає»; включення 7 члена до складу Дорадчої групи експертів), більшість змін до тексту законопроекту № 9322 є вдалими. Безпосередньо передбачена законопроектом модель прийняття рішення стосовно моральних якостей і професійної компетентності кандидатів на посади суддів КСУ надає членам Дорадчої групи експертів за міжнародною квотою вирішальний голос, і що ці рішення призведуть до виключення кандидата, який отримав оцінку «не відповідає». За такого варіанту участь міжнародних членів Дорадчої групи експертів є значущою, що, у свою чергу, відповідає рекомендаціям Комісії [10].

Не менш важливим у законопроекті № 9322, на думку Венеційської комісії, є можливість обрання запасних членів Дорадчої групи експертів, у разі дострокового припинення повноважень членів цієї групи, що забезпечить безперервність її функціонування. Водночас, Венеційська

комісія звертає увагу на те, що рейтингове голосування за кандидатів на посади суддів КСУ не повинно мати обов'язкових наслідків для їх обрання суб'єктом призначення. Відтак, члени Комісії наполягають на вилученні ст. 10¹¹ із законопроекту № 9322 з огляду на вплив рейтингового списку кандидатів на порядок голосування на з'їзді суддів України [10].

До речі, експерти Центру політико-правових реформ, думку яких ми підтримуємо, погоджуються із позицією Венеційської комісії, аргументуючи це тим, що «процедура рейтингового голосування є неприйнятною не лише для порядку обрання кандидатів з'їздом суддів України, але й для Верховної Ради України» [85]. Вони закликають вітчизняних парламентарів врахувати відповідні рекомендації та прийняти законопроект № 9322 з метою запровадження дійсно ефективного та кваліфікованого конкурсного відбору кандидатур на посади суддів КСУ. Будемо сподіватися, що у Верховній Раді України законодавчі недоліки попередніх процедур формування складу КСУ, позитивний іноземний досвід та рекомендації Венеціанської комісії.

Отже, як одна із вимог вступу України до Європейського Союзу є реформування КСУ, а саме процедури формування його складу. Допомогу у цьому на міжнародному рівні активно надає Венеціанська комісія, яка є дорадчим органом Ради Європи з питань конституційного права. Ця Комісія безпосередньо дає Україні висновки про відповідність законопроектів європейським стандартам та цінностям. Останні три її висновки стосувалися питання удосконалення процедури добору кандидатів на посаду судді КСУ на конкурсній основі. Після тривалої законотворчої роботи українського парламенту, дана Комісія схвально відгукнулася про законопроект № 9322, оскільки українська сторона, на її думку, виконала попередні ключові рекомендації. Водночас, незважаючи на такий прогрес, Венеціанська комісія і надалі буде надавати допомогу Україні у питанні удосконалення процедури формування складу суддів КСУ.

Висновки до Розділу 3

За останні майже дев'ять років в роботі ВРП присутні як звершення, так і провали, котрі прямо впливають на якість й ефективність функціонування вітчизняної судової системи, рівень довіри громадян до судочинства, функціонування різних органів публічної влади та відсутність протистоянь між ними тощо. Відповідно у процесі здійснення діяльності ВРП, нагального значення набуває внесення змін до Конституції України та Закон України «Про вищу раду правосуддя» щодо удосконалення правового статусу, завдань та меж діяльності Ради, перетворення її виключно на єдиний конституційний орган суддівського самоврядування, підзвітний з'їзду суддів України та відповідальний перед ним.

Однією із вимог вступу України до Європейського Союзу є зміна процедури формування складу КСУ. Допомогу у цьому на міжнародному рівні активно надає Венеціанська комісія, яка готує висновки про відповідність законопроектів європейським стандартам та цінностям. Останні три її висновки стосувалися питання удосконалення процедури добору кандидатів на посаду судді КСУ на конкурсній основі. Після тривалої законотворчої роботи українського парламенту, дана Комісія схвально відгукнулася про законопроект № 9322, оскільки українська сторона, на її думку, виконала попередні ключові рекомендації.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі досліджено ВРП та КСУ у контексті їх реформування як необхідної умови членства України у Європейському Союзі. Отриманні результати в процесі дослідження дають змогу сформулювати такі висновки і пропозиції:

1. ВРП та КСУ є конституційними, незалежними, державними органами влади та, водночас, одними із суб'єктів системи стримувань і противаг, які наділені спеціальним статусом. І якщо діяльність ВРП спрямована на не допущення проявів корпоративності, політичної заангажованості та корумпованості у формуванні суддівського корпусу і забезпечення гарантії незалежності суддів при здійсненні ними правосуддя. То діяльність КСУ пов'язана із прийняттям певних юридичних рішень, направлених на тлумачення норм Конституції та ефективного функціонування системи розподілу влад в Україні.

ВРП та КСУ займають особливе місце в системі розподілу влад, про яке вже не один рік точаться численні дискусії. Безпосередньо ВРП після конституційної реформи набула рис конституційного органу влади, правова природа якого є особливою та багатогранною, і це, насамперед, виражається у спектрі тих функцій і повноважень, що покладаються на цю Раду. КСУ також має притаманні тільки йому особливості, наявність яких дає підстави говорити про те, що цей Суд не входить до системи судової чи іншої публічної влади, а є носієм виключно державної влади, який здійснює специфічні функції. Інакше кажучи КСУ не здійснює правосуддя у тому вигляді, як це роблять інші суди, а бере участь саме в публічно-управлінській діяльності, тісно взаємодіючи з іншими органами влади шляхом стримування їх можливої протиправної діяльності, з метою досягнення прийняттого балансу влади в країні.

2. ВРП складається із 21 члена, з яких певне число обирають глава

держави, парламент, з'їзди суддів, адвокатів, представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ, а також всеукраїнська конференція прокурорів. Склад цієї Рада формується таким чином, щоб жодна з гілок державної влади не мала вирішального голосу під час прийняття рішення (а також не впливала на нього) щодо затвердження того чи іншого кандидата на посаду. Оскільки порядок формування ВРП має важливе значення у її роботі, яка, у свою чергу, прямо залежить від якісного підбору кандидатів на посади та чіткого нормативного закріплення процедури призначення її членів. Аналогічним є порядок призначення суддів КСУ, в який закладено принцип системи стримувань і противаг – у формуванні складу Суду беруть участь три різні представники державної влади, котрі призначають по 6 членів, що у сукупності становить 18 суддів. Однак, цей порядок на сьогоднішній день з практичної точки зору не є досконалим, що створює перешкоди на шляху до трансформації КСУ у сучасний аполітичний конституційний орган влади відповідно до вимог Європейського Союзу. Такими перешкодами є: наповненість складу КСУ у своїй переважній більшості «залежними особами» – колишніми суддями та політиками, а не представниками публічно-управлінської і правничої науки; недосконала процедура конкурсного відбору, у результаті якої до Суду не можуть потрапити найкращі із кращих.

3. ВРП наділена широким колом повноважень у сфері забезпечення діяльності судів в Україні, основним призначенням і головним завданням якої є участь у процесі формування високопрофесійного суддівського корпусу та здійснення контролю за цим процесом (гарантування, насамперед, політичного нейтралітету та незалежності суддів), а також застосування до суддів дисциплінарних стягнень у випадку порушень ними законодавства. На жаль, сьогодні у повній мірі відсутні належні механізми для забезпечення ефективної реалізації ВРП покладених на неї повноважень, що, на наш погляд, у світлі активізації процесу вступу України до Європейського Союзу необхідно якнайшвидше вирішити, шляхом усунення на законодавчому рівні

такого ключового негативного чинника як політичного впливу (тиску).

4. КСУ, враховуючи його функціональну спрямованість, бере участь у процесах державотворення та функціонування нашої держави, що можливо завдяки здійсненню ним, насамперед, функції конституційного контролю. Виконуючи роль «сторожа конституції», КСУ визнає неконституційними певні норми та сприяє тому, щоб будь-яка гілка державної влади не виходила за межі своїх повноважень та здійснювала їх виключно у конституційний спосіб. Відповідно при такому організаційно-функціональному наповненні діяльності КСУ ми можемо говорити про «вищість» його влади за владу інших публічно-владних інституцій держави. Однак, незважаючи на неодноразові спроби реформувати КСУ, реалізація ним окремих власних функцій продукує своєрідні конституційні кризи, що негативно впливають на єдине праворозуміння, реалізацію конституційних права і свобод людини й громадянина, розвиток нашої держави та «виборювання» членства у Європейському Союзі. Це пояснюється відсутністю чіткої межі між правом і політикою у процесі здійснення КСУ своєї діяльності, чого ні в якому разі не повинно бути. Адже саме від КСУ залежить, наскільки ефективно будуть втілюватися у життя норми Конституції України, наскільки реально буде забезпечено дотримання принципу поділу влади, наскільки будуть захищені конституційні права і свободи людини й громадянина тощо.

5. Не зважаючи на значні публічно-управлінські та політичні перетворення в країні, неодноразові спроби реформування вітчизняної судової системи функціонування ВРП та КСУ потребує суттєвої трансформації. Відповідно з метою удосконалення роботи цих конституційних органів влади, у контексті їх реформування як необхідної умови членства України у Європейському Союзі, необхідно:

- внести зміни до Конституції України щодо удосконалення правового статусу, завдань і меж діяльності ВРП та КСУ (перетворення Ради виключно на єдиний конституційний орган суддівського самоврядування, а

Суд – на «гаранта» недопущення узурпації влади та паплюження норм Основного Закону України), враховуючи висновки Венеціанської комісії та інші міжнародно-правові документи у сфері гарантування незалежного, неупередженого та ефективного правосуддя;

- створити реальні гарантії незалежності, прозорості й об'єктивності роботи ВРП та КСУ;

- внести зміни у Закон України «Про вищу раду правосуддя» щодо умов і порядку формування складу ВРП, шляхом забезпечення присутності у загальному її складі не менші ніж половини представників громадськості, яким довіряє суспільство;

- об'єднати, спираючись на іноземний досвід більшості європейських країн, дві такі публічно-владні інституції як ВККСУ та ВРП в один конституційний орган влади – ВРП, з метою уникнення дублювання функцій та владно-управлінської конкуренції між ними;

- внести зміни у Закон України «Про Конституційний Суд України» щодо умов і порядку формування складу КСУ, шляхом скасування рейтингової системи у підборі кандидатів на посади суддів, запровадження диференційованої оцінки їх моральних та професійних якостей, знань й умінь.

Переконанні, що застосування вказаних напрямів удосконалення роботи ВРП та КСУ сприятиме ефективній їх роботі, забезпеченню доброчесності, етичності та кваліфікованості як самих представників цих органів влади, так і всього вітчизняного суддівського корпусу, що в результаті відновить суспільну довіру до державної влади та значно наблизить вступ України до Європейського Союзу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналіз проекту Закону України «Про внесення змін до Конституції України щодо посилення гарантій незалежності суддів» проведений Центром Разумкова від 7 жовтня 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.razumkov.org.ua/.../Analyz_Zakonu_Ukrajiny.
2. Армаш Н.О. Поняття і сутність компетенції як елементу адміністративно-правового статусу керівника органу виконавчої влади / Н.О. Армаш // Вісник Академії митної служби України. – 2009. – № 2(3). – С. 48-53.
3. Берестова І.В. Конституційний Суд України в системі юрисдикційних органів: загальні положення / І.В. Берестова // Підприємництво, господарство і право. – 2018. – № 9. – С. 154-159.
4. Берко С.І. Хто стає суддями Конституційного Суду і чому вони не захищають Конституцію? / С.І. Берко, О.А. Савичук // Фондація DEJURE. – 24 грудня 2020 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dejure.foundation/library/khto-staye-suddiamy-ksu>.
5. Бринцев В.Д. Вища рада юстиції: міжнародний досвід, формування та нормативно-правове забезпечення її діяльності в Україні / В.Д. Бринцев [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/vvsu/2010_12/12-2010/122010-5.pdf.
6. Буханевич О.М. Конституційний Суд України: до питання про місце в системі розподілу влад / О.М. Буханевич А.М. Івановська // Публічне право. – 2020. – № 3(39). – С. 17-27.
7. Венеціанська комісія відмовилася від участі у відборі суддів КС до виконання двох рекомендацій щодо закону про його реформу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://interfax.com.ua/news/general/886947.html>.
8. Висновок № 10 (2007) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо судової ради на службі

суспільства від 21-23 листопада 2007 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://court.gov.ua/userfiles/visn_10_2007.pdf.

9. Висновок щодо законопроекту «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення процедури добору кандидатів на посаду судді Конституційного Суду України на конкурсній основі», ухвалений Венеціанською комісією на її 133-й пленарній сесії (Венеція, 16-17 грудня 2022 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2022\)054-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2022)054-e).

10. Висновок щодо законопроекту «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо уточнення положень про конкурсний відбір кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України», ухвалений Венеціанською комісією на її 135-й пленарній сесії (Венеція, 9-10 червня 2023 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2023\)022-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2023)022-e).

11. Вища рада правосуддя ухвалила публічне звернення щодо порядку затримання судді, утримання його під вартою чи арештом // Офіційний сайт Вищої ради правосуддя [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vru.gov.ua/news/1956>.

12. Вітвіцький С.С. Контроль як гарантія законності публічної адміністрації: дис... д-ра юрид. наук: 12.02.07 / С.С. Вітвіцький; Дніпропетровський держ. університет внутрішніх справ. – Дніпро, 2016. – 480 с.

13. ВРП визнала конкурс на зайняття посади члена ВККС таким, що не відбувся // Офіційний сайт Вищої ради правосуддя [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://hcj.gov.ua/news/vrp-vyznala-konkurs-na-zaunyattuaposady-chlena-vkks-takym-shcho-ne-vidbuvsya>.

14. Георгіца А.З. Принципи конституційного судочинства та їх специфіка: деякі питання теорії і практики / А.З. Георгіца, В.Є. Скомороха // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2004. – Вип. 227. – С. 28-34.

15. Георгіца А.З. Конституційне право зарубіжних країн: Навч. посіб. / А.З. Георгіца. – Чернівці: «Рута», 2000. – 424 с.

16. Голова Вищої ради правосуддя Андрій Овсієнко: «Нам потрібно не відновлювати, а укріплювати те, що у нас є, – довіру суспільства до суду» // Закон і бізнес. – 21 жовтня 2019 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://hcj.gov.ua/news/golova-vyshchoyi-rady-pravosuddya-andriy-ovsiyenko-nam-potribno-ne-vidnovlyuvaty-ukriplyuvaty>.

17. Голова Вищої ради юстиції пропонує новий механізм формування Вищої ради юстиції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://yurpravda.info/index2284.html>.

18. Головацький О.В. Судові реформи в Україні: аналіз результатів та очікування / О.В. Головацький // Юридична Газета. – 2020. – № 22(728) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/sudovi-reformi-v-ukrayini-analiz-rezultativ-ta-ochikuvannya.html>.

19. Голосніченко Д.І. Теорія повноважень, вітчизняний і зарубіжний досвід їх формування: Монографія. – К.: ГАМ, 2009. – 356 с.

20. Грамоти за корупцію та пенсії за водіння напідпитку: як ВРП «звільняє» скандальних суддів від покарань // Центр прав людини ZMINA». – 2020. – 14 лютого [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zmina.info/news/gramoty-za-korupczyyu-ta-pensiyi-za-vodinnya-napidpytku-yak-vrp-zvilnyaye-skandalnyh-suddiv-vid-pokaran/>.

21. Гуменний О.І. Судова влада як арбітр між державою та суспільством / О.І. Гуменний // Часопис Національного університету «Острозька академія». – 2016. – № 2(14) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://lj.oa.edu.ua/articles/2016/n2/16hoidts.pdf>.

22. Долежан В.В. Юрисдикційна діяльність Вищої ради юстиції та шляхи її удосконалення / В.В. Долежан // Конституційно-правовий статус Вищої ради юстиції: позиції теорії та практики: Матеріали науково-практичної конференції (5 жовтня 2012 року, м. Одеса). – 2012. – С. 30-43.

23. Доповідь Європейської комісії (Венеціанської комісії) «За демократію через право» щодо призначення суддів від 16-17 березня 2007 р.

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/7864c99c46598282c2257b4c0037c014/f8c093ad5cb7148bc2257d8d002488a0/\\$FILE/Доповідь%20щодо%20призначення%20суддів.pdf](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/7864c99c46598282c2257b4c0037c014/f8c093ad5cb7148bc2257d8d002488a0/$FILE/Доповідь%20щодо%20призначення%20суддів.pdf).

24. Європейська хартія про закон «Про статус суддів» від 10 липня 1998 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_236.

25. Інформаційно-аналітичний звіт про діяльність Вищої ради правосуддя у 2020 році. – К., 2021. – 39 с.

26. Кампо В.М. Основні принципи діяльності Конституційного Суду України: структурний вимір / В.М. Кампо // Альманах права. – 2012. – Вип. 3. – С. 98-102.

27. Карпечкін П.Ф. Співвідношення функцій судів загальної юрисдикції та Конституційного Суду України в контексті судової реформи / П.Ф. Карпечкін [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/\(print\)/72B8E4BBF0E079F6C2257AF4003AB4C5](https://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/(print)/72B8E4BBF0E079F6C2257AF4003AB4C5).

28. Кодекс України про адміністративні порушення: Закон Української РСР від 7 грудня 1984 р. № 8073-Х // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1984. – № 51. – Ст. 1122.

29. Колесниченко В.М. Роль і місце Вищої ради юстиції в системі органів державної влади / В.М. Колесниченко // Конституційно-правовий статус Вищої ради юстиції: позиції теорії та практики: Матеріали науково-практичної конференції (5 жовтня 2012 року, м. Одеса). – 2012. – С. 5-12.

30. Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) від 4 листопада 1950 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.

31. Константий О.А. Щодо місця Конституційного Суду України в механізмі державної влади (за результатами внесення змін до Основного Закону в частині правосуддя) / О.А. Константий // Український часопис конституційного права. – 2018. – Часопис 3. – С. 31-38.

32. Конституційне право України: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. В.П. Колісника та Ю.Г. Барабаша. – Х.: Право, 2008. – 416 с.
33. Конституційне право України: Підручник / До 20-ої річниці Конституції України та 25-ої річниці незалежності України / В.Л. Федоренко. – К.: Видавництво Ліра-К, 2016. – 616 с.
34. Конституційне право: Підручник / Ю.Г. Барабаш, О.М. Бориславська, В.М. Венгер, М.І. Козюбра, А.А. Мелешевич; за загальною редакцією М.І. Козюбри. – К.: Ваіте, 2021. – 528 с.
35. Конституція України. Науково-практичний коментар: станом на 20 травня 2018 р. / Я.О. Берназюк, А.Г. Бірюкова, Ю.О. Буглак та ін.; за заг. ред. К.І. Чижмарь, О.В. Лавриновича. – К.: Професіонал, 2018. – 296 с.
36. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254/96 // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
37. Костицький М.В. Про вдосконалення парадигми діяльності Конституційного Суду України на сучасному етапі / М.В. Костицький // Вісник Конституційного Суду України. – 2019. – № 5. – С. 101-107.
38. Мамченко Н.І. Представники Венеційської комісії погодилися з 80% наших доводів, – Руслан Стефанчук про законопроект щодо реформи відбору до КСУ / Н.І. Мамченко // Судово-юридична газета. – 19 червня 2023 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sud.ua/uk/news/publication/273757-predstaviteli-venetsianskoj-komissii-soglasilis-s-80-nashikh-dovodov-ruslan-stefanchuk-o-zakonoproekte-po-reforme-otbora-v-ksu>.
39. Марчук О.Л. Питання порядку формування Вищої ради юстиції / О.Л. Марчук // Вісник Вищої ради юстиції. – 2013. – № 2(14). – С. 47-59.
40. Методологія в праві: Монографія / І.В. Безклубий, І.А. Гриценко, М.В. Козюбра та ін.; за заг. ред. І.В. Безклубого. – К.: Грамота, 2017. – 656 с.
41. Мищак І.М. Діяльність Вищої ради правосуддя як основа оновлення системи судочинства в Україні / І.М. Мищак // Конституційний процес в Україні: політико-правові аспекти. – 2021. – № 3(83). – С. 3-7.
42. Мозоль В.В. Адміністративно-правовий статус посадової особи

податкової міліції (організаційно-правовий аспект): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / В.В. Мозоль. – Ірпінь, 2009. – 206 с.

43. Москвич Л.М. Статус Конституційного Суду України в контексті конституційної реформи 2016 р. / Л.М. Москвич // Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні: Матеріали II Міжнар. наук.-практич. конф. (Чернівці, 18-19 жовтня 2018 р.). – Чернівці, 2018. – С. 72-74.

44. Ні з'їзду суддівської нечесті!»: громадяни пікетуватимуть з'їзд суддів // Центр протидії корупції Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://antac.org.ua/news/ni-z-izdu-suddivs-koi-nechesti-hromadiany-piketuvatymut-z-izd-suddiv/>.

45. Павшук К.О. Конституційний Суд України як орган конституційної юрисдикції та його роль в механізмі реалізації і захисту конституційних прав та свобод людини й громадянина / К.О. Павшук // Юридичний науковий електронний журнал. – 2023. – № 2. – С. 78-87.

46. Посли G7 закликали Україну відкласти призначення до Вищої ради правосуддя та КСУ // Zaxid.net [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zaxid.net/posli_g7_zaklikali_ukrayinu_vidklasti_priznachennya_do_vishho_yi_radi_pravosuddya_ta_ksu_n1515372.

47. Представник України при ЄС: Якщо Київ не врахує рекомендацій Венеціанської комісії, вікно можливостей може закритися [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ua.interfax.com.ua/news/political/711326.html>.

48. Прилуцький С.І. Вища рада правосуддя – самостійний орган судової влади України!? (Актуальні питання новітнього конституційного формату) / С.І. Прилуцький // Публічне право. – 2017. – № 4(28). – С. 9-18.

49. Про Вищу раду правосуддя: Закон України від 21 грудня 2016 р. № 1798-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2017. – № 7-8. – Ст. 50.

50. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): Закон України від 2 червня 2016 р. № 1401-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 28. – Ст. 532.

51. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 р.

№ 1700-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.

52. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017 р. № 2136-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2017. – № 35. – Ст. 376.

53. Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10 лютого 2010 р. № 1861-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 14-17. – Ст. 133.

54. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 31. – Ст. 545.

55. Проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення порядку відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України на конкурсних засадах» від 18 серпня 2022 р. № 7662 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/40213>.

56. Проміжний висновок щодо запропонованих змін до Конституції України в частині правосуддя: Висновок затверджений Венеціанською комісією від 24 липня 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vkksu.gov.ua/userfiles/doc/visnovok%2026.pdf>.

57. Публічна влада в Україні: проблемні аспекти та шляхи вдосконалення: колективна монографія / Кол. авторів; за заг. ред. док тора юридичних наук, доцента О.М. Буханевича. – Х.: Хмельницький університет управління та права, 2018. – 391 с.

58. Ревер С.Б. Вища рада правосуддя: порядок формування та компетенція / С.Б. Ревер // Український часопис конституційного права. – 2018. – № 3. – С. 54-61.

59. Резолюція 90(6) Комітету Міністрів Ради Європи щодо Часткової угоди про Європейську Комісію «За демократію через право» від 10 травня 1990 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_244#Text.

60. Ремєскова Ю.О. Особлива роль Конституційного Суду України у

захисті конституційних прав і свобод людини / Ю.О. Рємєскова // Судоустрій. Прокуратура та адвокатура. – 2018. – № 2(37). – С. 119-125.

61. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Олександр Волков проти України» від 9 листопада 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_947#Text.

62. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) від 2 листопада 2004 р. № 15-рп/2004 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-04#Text>.

63. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 252 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 р. № 2222-IV (справа про додержання процедури внесення змін до Конституції України) від 30 вересня 2010 р. № 20-рп/2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v020p710-10#Text>.

64. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень статті 263 Кодексу України про адміністративні правопорушення та пункту 5 частини першої статті 11 Закону України «Про міліцію» (справа про строки адміністративного затримання) від 11 жовтня 2011 р. № 10-рп/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-11#Text>.

65. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України про офіційне тлумачення положень частин першої, другої статті 126 Конституції України та частини другої статті 13 Закону України «Про статус суддів» (справа про

незалежність суддів як складову їхнього статусу) від 11 жовтня 2011 р. № 10-рп/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v019p710-04#Text>.

66. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 62 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Указу Президента України «Про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України та призначення позачергових виборів» від 20 червня 2019 р. № 6-р/2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-19#Text>.

67. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про запобігання корупції», Кримінального кодексу України від 27 жовтня 2020 р. № 13-р/2020 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v013p710-20#Text>.

68. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Вищої ради юстиції щодо офіційного тлумачення положення пункту 1 частини першої статті 131 Конституції України стосовно внесення Вищою радою юстиції подань про призначення суддів на посади (справа про призначення суддів) від 16 жовтня 2001 р. № 14-рп/2001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v014p710-01>.

69. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 158 та статті 159 Конституції України (справа щодо внесення змін до Конституції України) від 9 червня 1998 р. № 8-рп/98 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v008p710-98#Text>.

70. Рішення Конституційного Суду України у справі за

конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Кодексу адміністративного судочинства України, законів України «Про Вищу раду юстиції», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо недопущення зловживань правом на оскарження» від 16 липня 2011 р. № 5-рп/2001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-11>.

71. Романюк Я.М. Шляхи вдосконалення кваліфікаційних та дисциплінарних інституцій у світлі конституційної реформи / Я.М. Романюк // Вісник Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. – 2013. – № 3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.vkksu.gov.ua/vkksu_announcer/vkksu_announcer_2013_3.pdf.

72. Рудей В.С. Особливості формування складу Вищої ради юстиції / В.С. Рудей // Вчені записки Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського. – 2013. – Том 26(65). – № 2-2. – С. 389-395.

73. Самсін І.Л. Судити повинна чесна, порядна людина, а не бездушний, хамовитий, хоча й висококваліфікований юрист / І.Л. Самсін [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vkksu.gov.ua/ua/about/zmi-pro-komisiu/golova-vkksu-igor-samsin-suditi-povinna-chesna-poryadna-ludina-a-ne-bezdushniy-hamovitiy-hocha-y-visokokvalivkovaniy-urist/>.

74. Склад Конституційного Суду України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ccu.gov.ua/storinka/struktura-ksu>.

75. Скомороха В.Є. Конституційний Суд України в механізмі державної влади: автореф. дис. ... канд. юрид. наук.: 12.00.02 / В.Є. Скомороха; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Харків, 2001. – 19 с.

76. Собенко Н.А. Венеціанська комісія змінила висновок щодо реформи Конституційного суду / Н.А. Собенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://suspilne.media/342276-venecijska-komisia-zminila-visnovok-sodo-reformi-konstitucijnogo-sudu/>.

77. Справа «Олександр Волков проти України»: Рішення

Європейського суду з прав людини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/vle/26531>.

78. Судова реформа в Україні: поточні результати та найближчі перспективи: інформаційно-аналітичні матеріали до Фахової дискусії на тему «Судова реформа 2010 року: чи наближає вона правосуддя в Україні до європейських норм і стандартів» (4 квітня 2013 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.razumkov.org.ua/upload/Sudova_reforma_2013.pdf.

79. Татьков В.І. Вища рада юстиції як конституційний орган зі спеціальним статусом / В.І. Татьков // Конституційно-правовий статус Вищої ради юстиції: позиції теорії та практики: Матеріали науково-практичної конференції (5 жовтня 2012 року, м. Одеса). – 2012. – С. 59-65.

80. Тацій В.Я. Межі тлумачення Конституційним Судом Конституції і законів України / В.Я. Тацій // Вісник Конституційного Суду України. – 2012. – №2. – С. 60-63.

81. Тихий В.П. Правотлумачення Конституційним Судом України та правова природа його рішень / В.П. Тихий // Вісник Конституційного Суду України. – 2011. – №1. – С. 67-72.

82. Україна та Венеціанська Комісія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://coe.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/ukrayina-ta-venecijska-komisiya>.

83. Шаповал В.М. Офіційне тлумачення як функція Конституційного Суду України (проблема теорії) / В.М. Шаповал // Вісник Конституційного Суду України. – 2009. – № 3. – С. 52-57.

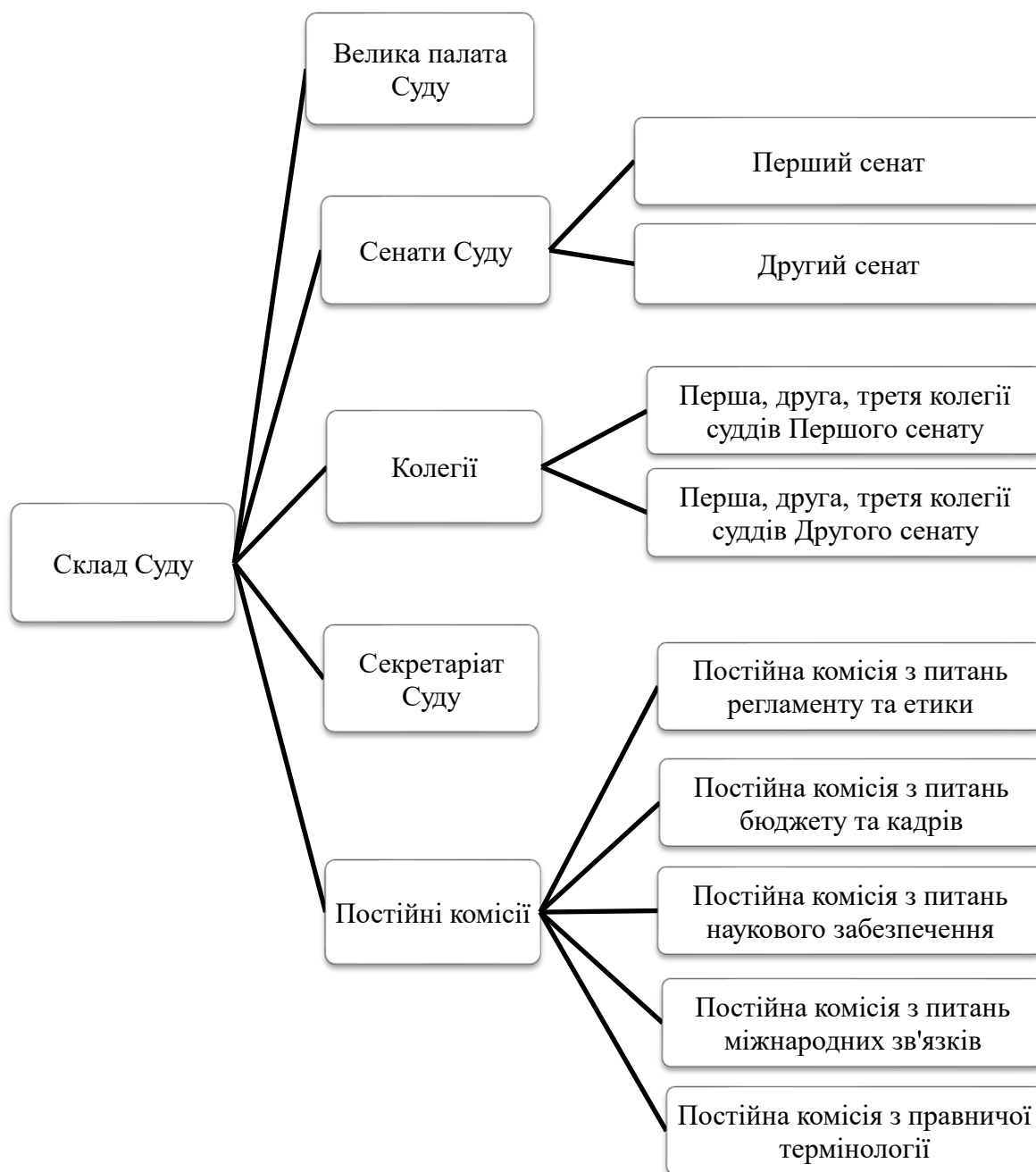
84. Шевчук С.В. Способи тлумачення Конституції: порівняльний досвід / С.В. Шевчук // Збірник наукових праць членів Товариства конституційного права з нагоди десятої річниці Конституції України, КСУ та самого Товариства. – К.: «Купріянова», 2017. – С. 33-37.

85. Щотижневий аналіз 7 – 13 червня 2023 року // Центр політико-правових реформ [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://pravo.org.ua/analytical-materials/shhotyzhnevuj-analiz-7-13-cherhvnya-2023-roku/#link1>.

Орієнтовна структура ВРП

Структура КСУ

Витяг із Регламенту Верховної Ради України [53]

Стаття 208¹. Порядок обрання членів Вищої ради правосуддя та порядок їх звільнення

1. Відповідно до ч. 2 статті 131 Конституції України Верховна Рада обирає членів Вищої ради правосуддя у порядку, передбаченому цією статтею, та з урахуванням особливостей, визначених Законом України «Про Вищу раду правосуддя».

2. Не пізніш як за шість місяців до закінчення строку повноважень члена Вищої ради правосуддя або протягом 14 днів з дня дострокового припинення ним повноважень Апарат Верховної Ради за поданням комітету, до предмета відання якого належать питання судоустрою, оприлюднює на офіційному веб-сайті Верховної Ради оголошення про проведення конкурсу на посаду члена Вищої ради правосуддя.

3. Апарат Верховної Ради протягом 25 днів з дня оприлюднення оголошення про проведення конкурсу приймає від осіб, які претендують на участь у конкурсі на посаду члена Вищої ради правосуддя, документи, визначені ч. 1 статті 8 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», та реєструє їх у хронологічному порядку надходження. Інформація про осіб, які претендують на участь у конкурсі на посаду члена Вищої ради правосуддя, разом із копіями поданих документів, крім документів, визначених п. 4, 8,9 частини першої статті 8 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», не пізніше наступного робочого дня оприлюднюються на офіційному веб-сайті Верховної Ради.

Прийом документів завершується о 24 годині останнього дня строку, передбаченого абзацом першим цієї частини, якщо документи подаються в електронній формі та в час закінчення робочого часу Апарату Верховної Ради, якщо документи подаються в паперовій формі. Апарат Верховної Ради не має права відмовити у прийнятті документів з інших підстав, ніж закінчення зазначеного строку.

4. Комітет, до предмета відання якого належать питання судоустрою, розглядає подані особами, які претендують на участь у конкурсі на посаду члена Вищої ради правосуддя, документи і приймає рішення щодо відповідності документів установленим Законом України «Про Вищу раду правосуддя» вимогам.

Особи, які претендують на участь у конкурсі на посаду члена Вищої ради правосуддя, стосовно яких комітетом, до предмета відання якого належать питання судоустрою, на основі поданих документів прийнято рішення щодо невідповідності встановленим Законом України «Про Вищу раду правосуддя» вимогам, або особи, які не подали всіх необхідних документів, припиняють участь у конкурсі.

5. Комітет, до предмета відання якого належать питання судоустрою, не пізніше наступного робочого дня після прийняття рішення щодо відповідності документів кандидата на посаду члена Вищої ради правосуддя встановленим Законом України «Про Вищу раду правосуддя» вимогам передає документи такого кандидата до Апарату Верховної Ради для організації проведення спеціальної перевірки відповідно до Закону України «Про запобігання корупції», а також копії таких документів до Етичної ради, яка діє відповідно до Закону України «Про Вищу раду правосуддя», для встановлення відповідності кандидата критеріям професійної етики та доброчесності і надання списку кандидатів, рекомендованих для обрання на посаду члена Вищої ради правосуддя.

Етична рада надає Верховній Раді висновок щодо відповідності кожного кандидата критеріям професійної етики та доброчесності, а також список кандидатів, рекомендованих для обрання на посаду члена Вищої ради правосуддя. Такий список має містити кількість кандидатур, яка щонайменше вдвічі перевищує кількість вакантних посад членів Вищої ради правосуддя.

Якщо кількість рекомендованих Етичною радою кандидатів, які відповідають критеріям професійної етики та доброчесності, є меншою за кількість кандидатів, визначену абзацом другим цієї частини, оголошується новий конкурс, що проводиться в порядку, передбаченому цією статтею та Законом України «Про Вищу раду правосуддя».

6. Апарат Верховної Ради у триденний строк після отримання від центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державної служби, інформації про результати спеціальної перевірки готує і передає комітету, до предмета відання якого належать питання судоустрою, та Етичній раді довідку про результати спеціальної перевірки стосовно кандидата на посаду члена Вищої ради правосуддя.

7. У разі встановлення за результатами спеціальної перевірки відомостей про кандидата, що не відповідають визначеним законодавством вимогам для зайняття посади, та/або у разі невключення кандидата до списку кандидатів, рекомендованих Етичною радою для обрання на посаду члена Вищої ради правосуддя, такий кандидат припиняє участь у конкурсі на посаду члена Вищої ради правосуддя.

8. Після отримання довідки про результати спеціальної перевірки стосовно кандидатів на посаду члена Вищої ради правосуддя та списку кандидатів, рекомендованих Етичною радою для обрання на посаду члена Вищої ради правосуддя, комітет, до предмета відання якого належать питання судоустрою, проводить попереднє обговорення кандидатів, які пройшли спеціальну перевірку та включені до списку кандидатів, рекомендованих Етичною радою для обрання на посаду члена Вищої ради правосуддя.

9. Усі документи (крім інформації з обмеженим доступом), визначені частиною восьмою цієї статті, надаються народним депутатам не пізніше як за три дні до розгляду Верховною Радою відповідного питання.

10. Кожен із кандидатів має право до початку голосування виступити на пленарному засіданні Верховної Ради.

Народні депутати можуть ставити запитання до кандидата на пленарному засіданні щодо будь-якої інформації стосовно кандидата, крім інформації, яка стосується його приватного життя і щодо якої відсутні розумні підстави вважати, що вона може бути важливою для визначення здатності кандидата належним чином виконувати повноваження члена Вищої ради правосуддя, а також інформації, що становить державну таємницю.

11. Після виступів кандидатів та обговорення кандидатур проводиться голосування.

12. Добір на посаду члена Вищої ради правосуддя Верховна Рада здійснює відкритим рейтинговим голосуванням по кожному кандидату окремо.

13. Верховна Рада обирає членів Вищої ради правосуддя списком, визначеним за підсумками рейтингового голосування, відповідно до кількості вакантних посад відкритим голосуванням більшістю голосів народних депутатів від конституційного складу Верховної Ради.

14. Якщо в результаті голосування відповідно до частини тринадцятої цієї статті Верховна Рада не обрала членів Вищої ради правосуддя списком, повторний добір проводиться відповідно до частини дванадцятої цієї статті. Кандидати, включені до такого списку, не беруть участі в повторному доборі. За результатами повторного добору Верховна Рада проводить голосування для обрання членів Вищої ради правосуддя списком відповідно до частини тринадцятої цієї статті. Повторний добір і голосування проводяться до вичерпання усіх кандидатів.

15. Якщо Верховною Радою не прийнято рішення про обрання на посаду члена Вищої ради правосуддя, невідкладно оголошується новий конкурс, який проводиться відповідно до процедури, визначеної цією статтею.

16. Подання про звільнення члена Вищої ради правосуддя з посади вноситься до Верховної Ради Вищою радою правосуддя. З поданням одночасно подаються документи, що підтверджують наявність передбачених Законом України «Про Вищу раду правосуддя» підстав для звільнення члена Вищої ради правосуддя з посади.

17. Комітет, до предмета відання якого належать питання правосуддя, здійснює попередній розгляд подання та інших документів і готує рекомендацію.

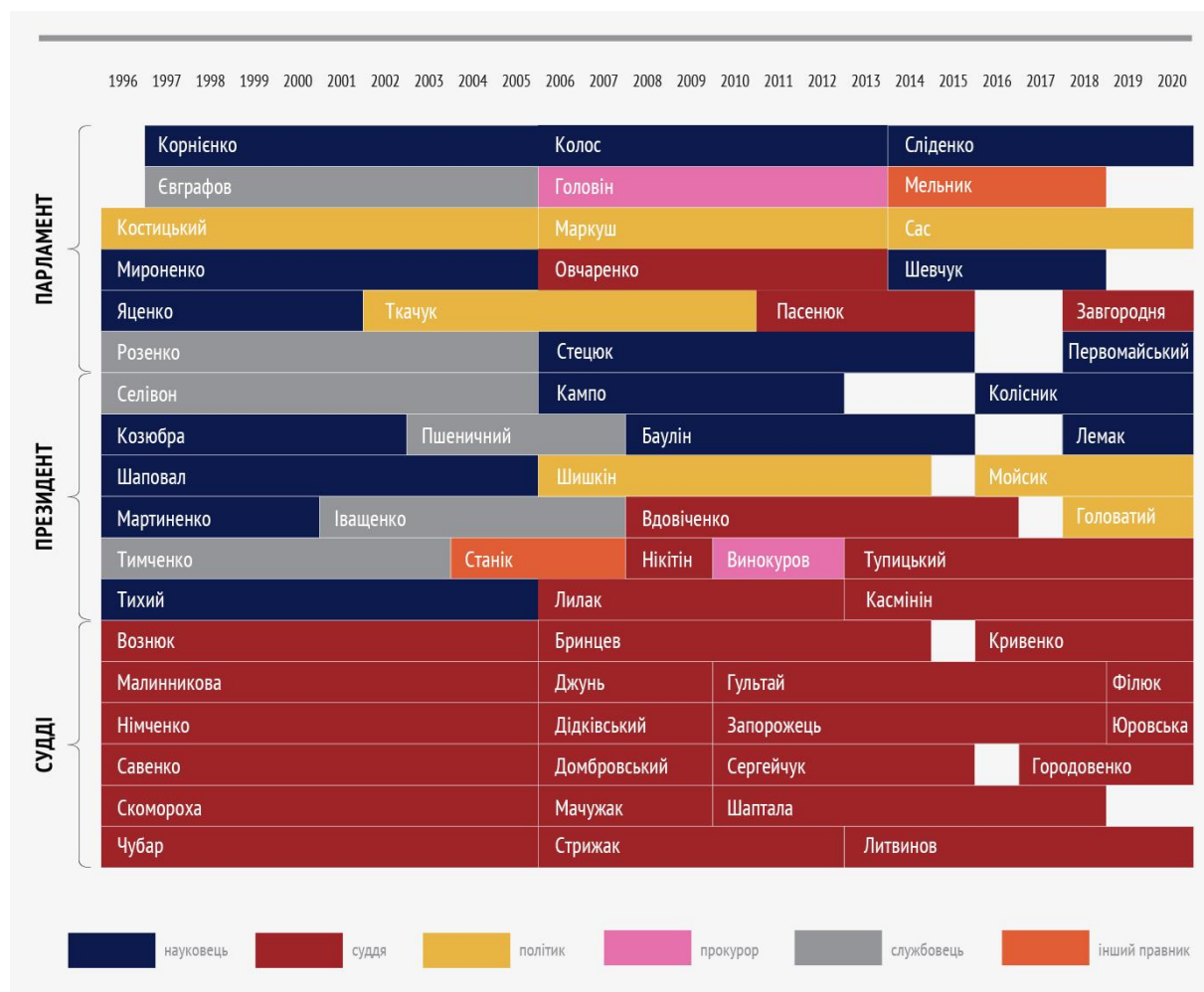
Якщо комітет виявив невідповідність подання вимогам Закону України «Про Вищу раду правосуддя», комітет приймає висновок з обґрунтуванням такої невідповідності. Комітет передає такий висновок до Голови Верховної Ради України, який повертає подання Вищій раді правосуддя разом із висновком комітету для усунення недоліків.

18. Обговорення питання про звільнення члена Вищої ради правосуддя з посади на пленарному засіданні Верховної Ради починається з оголошення головуючим на пленарному засіданні Верховної Ради подання Вищої ради правосуддя.

19. Питання про звільнення члена Вищої ради правосуддя з посади розглядається в його присутності.

20. Після оголошення подання Вищої ради правосуддя члену Вищої ради правосуддя, щодо якого розглядається питання про звільнення, надається слово для виступу, він відповідає на запитання народних депутатів.

Склад КСУ (поіменно) у період з 1996 р. до 2020 р.

*

- до науковців відносяться особи, які на момент призначення протягом тривалого часу займалися науковою діяльністю, яка й була їхнім основним заняттям;
- до службовців відносяться особи, які на момент призначення працювали на державній чи дипломатичній службі;
- до політиків відносяться особи, які на момент призначення були народними депутатами чи міністрами;
- до інших правників відносяться особи, які здійснювали адвокатську діяльність або іншу юридичну професійну діяльність і не відносились до інших категорій;
- до суддів відносяться особи, які на момент призначення займали посади суддів.